

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Karmen Tamm

NOORTE HOIAKUD JÄÄTMETE SORTTEERIMISE SUHTES

Bakalaureusetöö

Õppekava Ärindus, peeriala turundus

Juhendaja: Eliis Salm, MA

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 8493 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Karmen Tamm

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 155144TABB

Üliõpilase e-posti aadress: karmentamm96@gmail.com

Juhendaja: Eliis Salm, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. TARBIJATE HOIAKUTE JA KÄITUMISE TEOREETILISED ALUSED	7
1.1. Hoiaku mõiste, funktsioonid ja mõõtmisviisid.....	7
1.2. Hoiakute kujunemine ja inimese käitumine seoses hoiakutega.....	10
1.2.1. Hoiakute kujunemine.....	10
1.2.2. Hoiakud ja käitumine.....	11
1.3. Hoiakute muutmine	14
2. ÜLEVAADE JÄÄTMETE SORTEERIMISE REGULATSIOONIDEST JA VARASEMAD UURINGUD JÄÄTMETE SORTEERIMISE HOIAKUTE MÕJUST KÄITUMISELE	18
2.1. Reostus ja jäätmete sorteerimine	18
2.2. Jäätmete sorteerimise regulatsioon Eestis ja Euroopa Liidus.....	20
2.3. Hoiakute mõju käitumisele varasemate uuringute näitel.....	22
3. UURING NOORTE HOIAKUTEST JÄÄTMETE SORTEERIMISE SUHTES.....	25
3.1. Uuringu meetod	25
3.2. Uuringu tulemused	28
3.3. Järeldused ja ettepanekud	38
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	43
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	45
LISAD	47
Lisa 1. Koostatud küsimustik koos tulemustega.	47
Lisa 2. Korrelatsioonitabel	55

ABSTRAKT

Maailmas on suureks probleemiks rohke jäätmete kogus ning nendest vabanemine. Töö probleemiks on, et pole teada kui suur on lõhe noorte hoiakute ja käitumise vahel jäätmete sorteerimise suhtes. Sellest tulenevalt oli bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada, millised on noorte hoiakud jäätmete sorteerimise suhtes ja millises seoses on need käitumisega.

Töö eesmärgi täitmiseks kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit. Selleks koostati Internetipõhine küsimustik, millele vastas kokku 195 inimest. Uuriti aga noorte vastuseid vanuses 18-29 ning seega uuritavasse vanusegruppi kuulus 168 vastajat. Nende vastuste põhjal koostati uuringu analüüsid.

Uuringu tulemustest selgus, et inimesed hindavad enda hoiakuid kui ka käitumist jäätmete sorteerimise suhtes pigem positiivselt. Paremad tulemused olid hoiaku väidete tulemustel, käitumise väidete tulemused jäid natukene alla. Kuigi nii hoiakud kui ka käitumine olid pigem positiivsed, siis siiski neid faktoreid hindavate väidete vahel ei leitud väga tugevaid korrelatsioonikordajaid. Hulgaliselt leidis küll aga keskmiseid seoseid.

Võtmesõnad: noorte hoiakud, hoiakud, jäätmed, jäätmete sorteerimine, sorteerimine, käitumine, afektiivne komponent, kognitiivne komponent, keskkond, pakendid, keskkonnasõbralik käitumine

SISSEJUHATUS

Tarbimisühiskond on domineerinud juba aastakümneid ning lõpuks on jõutud ka mõistmiseni, et looduskeskkonna säilimiseks ning selleks, et looduslikud ressursid ei ammenduks, on vaja ka inimeste igapäevaellu viia sisse muudatusi. Loodusressursside ammendumine, vee- ja õhureostus, globaalne soojenemine, osoonikihi õhenemine, bioloogilise mitmekesisuse vähenemine ning mulla saastatus on kõigest osad maailmas eksisteerivatest keskkondlikest probleemidest, millega inimkond peab praegusel hetkel tegelema. (Anand, 2013) Suureks probleemiks on muutunud ka jäätmed, mis on ohuks juba inimkonna tulevikule. Nii ületootmine kui ka ületarbimine, eriti arenenud riikides, on peamiseks põhjusteks järjest suuremate koguste jäätmete tekkimisele. Jäätmete kogus on ületanud piiri, kus loodus suudaks seda loomulikul viisil hävitada ning sellega on tekkinud suur oht inimeste, loomade ja taimede elule planeedil. (Özdemir 1988 viidatud Aksan, Çelikler 2017, 568)

Kuigi inimesed on hetkel juba palju teadlikumad olemasolevast probleemist kui kümneid aastaid tagasi, ei ole jätkuvat murepunkti siiski suudetud elimineerida ning prügimägede rohkus ja reostus on jätkuv mure maailmas. Jäätmete sorteerimine on tõhus meetod, et säilitada loodusressursse ning lisaks on sellel veel nii majanduslikud kui ka teised looduslikud hüved. (Valle et al 2004) Jäätmete sorteerimist on defineeritud kui teatud tüüpi jäätmete uuesti kasutamist toormaterjali või kõrvalsaadusena, pärast seda kui teatud jäätme liiki on mingil kindlal viisil ümbertöödeldud (Palabıyık and Altunbaş 2004; Çimen and Yılmaz 2012 viidatud Aksan, Çelikler 2017, 567) ning see on oluline tegevus jäätmete koguse vähendamiseks maailmas.

Mida varasemalt ja rohkem teha inimestele selgitustööd, miks on vajalik jäätmete sorteerimine, seda suurem on tõenäosus, et muudetakse käitumist keskkonnasõbralikumaks. Kui on tarvidus suunata kellegi käitumist, siis sellega aitab kaasa, kui suudetakse esmalt muuta vastavaid hoiakuid. Sellepärast kui tuntakse huvi selle vastu, kuidas inimene võiks tulevikus toimida (näiteks ka jäätmete sorteerimise kontekstis), siis on oluline kõige pealt mõista inimeste olemasolevaid hoiakuid kuna need võivad ennustada teatud käitumist. (Bachmann, Maruste 2011, 359)

Sellest tulenevalt ongi uuringus kajastuvaks probleemiks puudulik informatsioon selle kohta, kui suur on lõhe noorte hoiakute ning nende käitumise vahel jäätmete sorteerimise suhtes. Antud probleemist tulenevalt on lõputöö eesmärgiks välja selgitada, millised on noorte hoiakud jäätmete sorteerimise suhtes ja millises seoses on need käitumisega. Lõputöö eesmärgi täitmiseks on püstitatud kaks peamist uurimisküsimust. Esmalt, millised on noorte hoiakud jäätmete sorteerimise suhtes ja teiseks millisel määral eksisteerib lõhe noorte käitumise ja keskkonnaalaste hoiakute vahel.

Antud uurimisküsimustele vastuste leidmine aitab edaspidi veelgi efektiivsemalt tarbijaid mõjutada keskkonna suhtes paremaid otsuseid tegema kuna saadud informatsioon aitab hõlpsamini aru saada käitumise tagamaadest ning hoiakute seosest. Uuringu tulemused annavad suuna, kuidas panna inimesi paremini mõistma keskkonna olulisust ning millistel viisidel oleks võimalik tarbijakäitumist ja hoiakuid muuta keskkonna jaoks positiivses suunas.

Lõputöö empiirilise osa jaoks kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit ning koostati veebipõhine küsitlus, mida levitati sotsiaalmeedia kaudu. Kuigi küsitlus oli avatud kõikidele vanuserühmadele siis siiski levitati seda peamiselt sotsiaalvõrgustiku gruppidesse, kus on aktiivsed just noored kuna peamiseks sihtrühmaks valis autor just noored vanuses 18-29. Küsimustiku koostamisel võeti eeskuju sarnastest uuringutest, mis on varem juba läbi viidud. Vastuseid saadi kokku 195, millest sobilikku vanusegruppi kuulus 168.

Käesoleva lõputöö peatükid on jaotatud kolmeks osaks. Esimeses peatükis on kirjeldatud hoiakute teoreetilisi aluseid. Lähemalt on kirjutatud hoiakute funktsioonidest, mõõtmisest, kujunemisest, muutmisest ja hoiakute ning käitumise seosest. Teine peatükk kirjeldab, kuidas on jäätmete sorteerimine reguleeritud Eestis ja Euroopa Liidus ning mis on jäätmete sorteerimine. Lisaks sisaldab teine peatükk ka varasemate uuringute kirjeldusi ning saadud tulemusi. Viimases peatükis on autor tutvustanud uuringu läbi viimiseks kasutatud metoodikat ning kirjeldanud valimit ning analüüsimeetodit. Viimaseks on analüüsitud küsimustikust saadud tulemusi ja tehtud kokkuvõtteid ning toodud välja ka järeldused ning ettepanekud edasise tegevuse jaoks.

1. TARBIJATE HOIAKUTE JA KÄITUMISE TEOREETILISED ALUSED

Esimeses peatükis käsitletakse hoiakute teoreetilisi aluseid. Esmalt on toodud erinevaid definitsioone hoiaku mõistest. Seejärel kirjutatakse lähemalt selle kohta, mis on hoiaku peamised komponendid ja funktsioonid ning tuuakse välja uurimisviise, kuidas on üldse võimalik inimeste hoiakuid mõõta. Edasi kirjutatakse viiside kohta, kuidas on arvatud, et isikutel hoiakud tekivad ning, kuidas need võivad mõjutada inimeste käitumist. Viimane alapeatükk on pühendatud hoiakute muutmisele.

1.1. Hoiaku mõiste, funktsioonid ja mõõtmisviisid

Hoiak on mõiste, mis on tuletatud ladina keelsest sõnast *aptus*, mis tähendab otsetõlkes „sobilik ja valmis tegutsemiseks“, samas viitab see mõiste millelegi, mis on otseselt ka vaadeldav. Mõistet hoiak kasutatakse igapäevaselt rohkelt, kuid ajaga on selle sõna definitsioon varieerunud ning tähendus muutunud. (Hogg, Vaughan 2010, 94) Sotsiaalsühholoogias on läbi ajaloo hoiakut määratletud mitmetel erinevatel viisidel. Enamus definitsioonide tuumaks on siiski olnud see, et hoiakud peegeldavad hinnanguid mingite objektide suhtes. Need tunnetuslikud skaalad näitavad hinnanguid positiivsest negatiivseni. (Fabrigar *et al.* 2005, 79)

Nüüdsel ajal on teadlased hakanud hoiakuid hindama kui konstruktsiooni. Enam ei võeta seda mõistet kui midagi, mida on võimalik otseselt vaadelda, nüüd hinnatakse seda kui eeldust käitumisele, mis juhib inimeste valikuid ja otsuseid (Hogg, Vaughan 2010, 94), see on isiku sisemine kalduvus, mis mõjutab inimesi erinevates situatsioonides (Philipchalk 1995, 162). Sellest tulenevalt saab hoiakuid defineerida kui isiku valimisolekut reageerida teatud kindlal viisil (Bachmann, Maruste 2011, 359). Sarnase, kuid täpsema sõnastusega on Fishbein ja Ajzen (1975, viidatud Hayes 2002, 91) defineerinud hoiakuid kui „õpitud eelsoodumusi, reageerimaks püsivalt soodsal või ebasoodsal viisil antud objekti, isiku või sündmuse suhtes“. Sõnastades seda definitsiooni lahti, siis saabki öelda, et hoiakutel on kolm peamist omadust. Need on õpitud, järjekindlad ja seotud, kas soodsate või ebasoodsate reaktsioonidega. Lisaks on defineerinud

Krech, Cruthfield ja Ballachey (1962, viidatud Hayes 2002, 91) hoiakuid ka nii, et lisaks eelnevale on välja toodud ka, et hoiakud on seoses tegemiste ja toimingutega. Nad on öelnud: „Hoiakud on kestvad positiivsete või negatiivsete hinnangute süsteemid, emotsionaalsed läbielamused ning sotsiaalsete objektide suhtes poolt või vastu tegutsemise tehnikad.“ (Hayes 2002, 91) Olenemata nendest lõpmatutest defineerimise võimalustes, jookseb enamusest sõnastusest läbi sarnane tunnus, milleks on, et hoiakud mõjutavad inimeste reaktsioone.

Hoiakud kuuluvad isiksuse dispositsiooniliste nähtuste struktuuri. Need nähtused kogumis määravadki ära isiksuse kalduvused, eelistused, huvid, suundumused jms. Hoiaku mõiste sellest kogumist on üks paremini uuritud valdkond. (Bachmann, Maruste 2011, 359) Sarnaselt isiksusomadusele on hoiak hüpoteetiline konstruktsioon, mis on tuletatud mõõdetavatest reageeringutest. Lisaks sellele, et hoiakuid vaadeldakse positiivsete ja negatiivsetena, on veel teisigi võimalusi loodud. Kõige vanem ja klassikalisem on hoiakute kolmemõõtmeline mudel, kus on kasutusel 3 olulist komponenti: kognitiivsed, afektiivsed, ning konatiivsed. Kõik need 3 komponenti näitavad inimese hoiakutes erinevat tasandit (Ajzen 2005, 3-4):

- Kognitiivne komponent – vastused, mis peegeldavad inimese uskumusi, vaatepunkte ja mõtteid hoiakut tekitava objekti suhtes. See on isiku objektiivne määratlus.
- Afektiivne komponent – kirjeldab, mida isik tunneb hoiakuobjekti suhtes. See tasand näitab, kas inimene hindab seda positiivselt, neutraalselt või negatiivselt.
- Konatiivne komponent – on käitumislikud kalduvused, kavatsused ja kohustused. Tegevused, mis on vastavad hoiakuobjekti suhtes.

Seda mudelit nimetatakse ka ABC hoiakumudeliks, kus A tähistab mõju/tundeid, B käitumist/käitumiskavatsust ning C mõtteid. Need tegurid on omavahel tihedas seoses, ühe muutudes võivad muutuda ka teised ning seeläbi on tervet hoiakut mõjutatud. (Philipchalk 1995) Kuigi teadlaste poolt välja töötatud definitsioonid erinevad oma rõhuasetuselt igale neist kolmest dimensioonist, on need kõik hoiaku kui terviku kujunemisel olulised (Hayes 2002).

Hoiakud on niivõrd tähtsad kuna neil on mitmeid olulisi funktsioone isiksuse jaoks. Esmalt on hoiak motivatsiooniline nähtus, sest ta on üks käitumist motiveeriv ja suunav tegur. Samas püüdlevad inimesed järjepidevalt ennustatavuse ja korrapära poole enda maailmatunnetuses. Püüdes asjadest ja sündmustest luua kooskõlalist süsteemi annavad hoiakud inimeste kogemustele mõtestatuse ehk siis on hoiakutel kognitiivsed funktsioonid. (Bachmann, Maruste 2011, 360)

Inimestel on naturaalne vajadus ennast väljendada ning enda väärtusi jagada, seetõttu saab öelda, et hoiakutel on ekspressiivne funktsioon, mis kirjeldab isiksuse omadusi, sellega lähedane on ka kommunikatiivne funktsioon, mis on abiks suhtlemisel ja teabe vahetusel. Samas on hoiakul ka kohastumuslik ehk utilitaarne otstarve, mille põhimõte seisneb selles, inimestega suheldes soovitakse saada vastu mingeid reaktsioone. Eeldades, et inimene väljendab sotsiaalselt soovitavaid ja aktsepteeritavaid suhtumisi, siis inimeste vastavalt sobivaid hoiakuid ka tasutatakse ja saadaksegi vastu kasulikke reaktsioone. Inimeste hoiakud aitavad vältida nende eneseteadvuse ja-väärkuse kahjustamist või vähemalt vähendada kahjulikke mõjusid, sellest tulenevalt ongi hoiakul minakaitse ehk ego-kaitse funktsioon. (Bachmann, Maruste 2011, 360)

Kõige levinumaks hoiakute mõõtmiseks on hinnanguskaalade kasutamine (Bachmann, Maruste 2011, 362). Võimalus on kasutada Thurstone'i skaalat, mille puhul inimesed valivad, kas nad nõustuvad või mitte hinnatava lausega. Koostatud lausete sisud varieeruvad positiivsest negatiivseni (Philipchalk 1995, 165). Teiseks võimaluseks on anda ette hinnangulised väited (näiteks: arvan, et jäätmete sorteerimine on keskkonna jaoks oluline tegevus) ning see järel paluda inimesel hinnata, kas ta nõustub selle väitega või mitte ja millisel määral ta seda teeb. Tüüpiline on Likerti skaala puhul, mis on tavaliselt viie- või seitsmepunktilised, et oleks olemas neutraalne nullpunkt, paaritu arvu korral saame sellise keskmise väärtuse, et hinnangu andmine ei muutuks liiga keeruliseks. (Bachmann, Maruste 2011, 362)

Loodud on ka semantiline diferentsiaal skaala, selle meetodi puhul antakse inimesele hindamiseks mingi mõiste/väide ning skaala otspunktides on vastandlikud arvamused (näiteks kiire ja aeglane). Vastaja peab nende vastandlike tähendustega sõnade puhul valima kummale poole tema arvamus jääb 7-palli skaalal. See on parim viis hinnata sõnu, objekte, inimesi ja keerulisi probleeme. (Philipchalk 1995, 167)

1.2. Hoiakute kujunemine ja inimese käitumine seoses hoiakutega

1.2.1. Hoiakute kujunemine

Viidates Fishbeini ja Ajzeni poolt välja töötatud hoiaku definitsioonile, mis toodi välja eelmise peatüki alguses, siis oli ka seal juba kirjas, et hoiakud on õpitud. Nende uuringu kohasel omandavad inimesed oma hoiakuid normaalse ühiskondliku elu kaudu: ühelt poolt perekonnas üles kasvades ning teisalt inimestelt, kellega ollakse seotud. (Hayes 2002, 95) Hoiakute kujunemise kohta on arutlenud ka Tajfel (1978, viidatud Hayes 2002, 96), kes tõstatab küsimuse, kuivõrd tähtis on inimeste poolt omandatavate hoiakute jaoks grupikuuluvus ja sotsiaalne samastumine. Isikud omandavad grupikuuluvuse sügavalt ja see moodustab ka enesehinnangust olulise osa. Tajfeli sõnul viitabki see mehhanism järjekindla eelarvamuse ni mitme sotsiaalse grupi vahel ja selleks, et mõista eelarvamusi on kõige pealt vaja avada mõiste sotsiaalne samastumine, mis on väga tihedalt seotud eelarvamustega. Läbi nende faktorite saab inimeste hoiakute juurtest paremini aru. (Hayes 2002, 96)

On läbi viidud ka uuringuid, mis väidavad, et hoiakud on suures osas hoopis pärilikud. Seda vaatepunkti on lähemalt uurinud Eysenck ja Wilson (1975 viidatud Hayes 2002, 96-97). Nende väide põhineb ideel, et sellised isiksuse omadused nagu neurootilisus ja stabiilsus on pärilikud ning võivad olla teatud tüüpi hoiakute eelkäijaks. Peamiselt toetubki see argument ainult vaatluse tulemustele kuna on välja joonistunud, et eri põlvkondade liikmeil on tihtipeale sarnased iseloomujooned ja hoiakud kooskõlalised. (Hayes 2002, 96-97) Ka Abraham Tesser (1993 viidatud Philipchalk 1995, 174) toob välja, et geneetilised faktorid võivad mõjutada hoiakuid kaudselt läbi päritud sensoorsete struktuuride, keha keemia, mentaalsete võimete, üldise aktiivsuse taseme jne. Sellega ei väida Tesser seda, et mingid konkreetset geenid toodavad inimeste hoiakuid otseselt. (Philipchalk 1995, 174) Kuigi on tõenäoline, et geneetiline teooria võib pidada paika, ei ole selleks siiski piisavalt tõendeid ning seda on väitnud ka Bandura (1972 viidatud Hayes 2002, 96-97), kes tõi välja, et lapsed näiteks omandavad ümbritsevalt inimestelt, neid vaadeldes, väga hõlpsasti nende hoiakuid ja mõtteid. (Hayes 2002, 96-97)

Lähtudes siiski enamlevinud vaatepunktist, et hoiakud on õpitud, siis järgmiseks küsimuseks on, et kuidas (Hayes 2002, 96). On leitud kolm peamist õppimisviisi, mis kujundab inimeste hoiakuid – klassikaline ja instrumentaalne konditsioneerimine ning imiteerimine. Klassikalise puhul õpitakse läbi selle, et ollakse protsessiga ühendatud. Kui üks ajend usalduslikult eelneb teisele stiimulile, siis automaatselt vastukajana teine stiimul muutub klassikaliselt konditsioneerituks. Kui

esimene ajend kunagi uuesti tuleb esile, siis see toob endaga kaasa originaalse vastukaja teisele stiimulile. (Philipchalk 1995, 175) Instrumentaalne konditsioneerimine – õppimismeetod, mille puhul muudetakse enda käitumist pärast mingi tegevuse tagajärgi. Kui isiku käitumisest tulenevad tagajärjed on positiivsed, siis tõuseb ka tõenäosus, et samamoodi käitudes jõutakse sama tulemuseni. Samas ka vastupidi, võimalus, et käitutakse samamoodi pärast negatiivset tagajärge, on väike. (Philipchalk 1995, 175) Imiteerimise näitena on parim kirjeldada laste ja vanemate käitumist. Tihtipeale vanemate antud nõu ei lähe kokku nende enda tegudega, aga lapsed õpivad ikkagi rohkem tegevustest. (Philipchalk 1995, 175) Teadlased Bandura ja McDonald (1953 viidatud Hayes 2002, 96) viisid läbi eksperimendi. Nende tulemused näitasid, et inimesed võivad hoiakuid omandada lihtsalt teisi imiteerides ning need ei vaja õpetamist. Nende eksperimendis joonistus välja asjaolu, et lapsed, kes olid jälginud kedagi midagi teistmoodi tegevvat, oli palju tõhusam, kui otsene treening. (Hayes 2002, 96)

Teist laadi seisukoha hoiakute kujunemise suhtes esitasid Petty ja Caccioppi (1981 viidatud Hayes 2002, 97), kui väitsid, et inimese hoiakud kujunevad lõplikult välja siis, kui me saame objektiga järjest enam tuttavaks. Inimesed mõtleavad võõrastest asjadest, mille kohta neil kogemusi pole, neutraalselt ja toetuvad ainult faktidele ehk sihtmärgi kohta on „kirjeldavad uskumused“. Mida enam aga isik saab objektiga tuttavamaks, seda rohkem on võimalik tal teha järeldusi ning edasi hakkavad inimesed enda tehtud järeldustest uskumusi hindama ja kujundama välja hoiakut. (Hayes 2002, 97)

Hoiakute välja kujunemise kohta on lõpmatult palju teooriaid ning mudeleid ning igapähe neid võib leida punkte, mis ei tõesta ära mingit asjaolu. Võib öelda, et ei eksisteeri ühte kindlat mudelit, mis oleks universaalne ja kehtiks ühe isiku kohta saja protsendiliselt. Suurem on tõenäosus, et kõik mudelid kokku loovad terviku ning inimeste hoiakud kujunevad vastavalt antud nende isiklikule olukorrale.

1.2.2. Hoiakud ja käitumine

Paljud inimesed eeldavad, et kellegi hoiakud millegi suhtes võivad ette ennustada ka isiku käitumist. Mitmeid sotsiaalvaldkonna teadlaseid on seda eeldust uurinud ning välja töötanud mitmeid mudeleid, et mõista, kas see on ka tegelikult nii. (Hogg, Vaughan 2010)

Kui tahetakse muuta või suunata kellegi käitumist, on sellel lootust edule siis, kui suudetakse ennekõike muuta vastavaid hoiakuid. Selle pärast kui tuntakse huvi selle vastu, kuidas inimene

võiks tulevikus toimida või, milliseid valikuid teha (näiteks ka jäätmete sorteerimise kontekstis), siis on oluline kõige pealt mõista inimeste olemasolevaid hoiakuid kuna need ennustavad teatud kindlat käitumist. (Bachmann, Maruste 2011, 359) Üldised hoiakud ei ennusta käitumist eriti hästi mingis konkreetsetes olukorras. Kui tahetakse teada kui tõenäoliselt inimene midagi teeb, siis peaks uurima just selle tegevuse kohta, mitte küsima isikult tema meelestatust teatud tegevuse üldise valdkonna kohta. Konkreetset hoiakud ennustavad ette konkreetset käitumist. Samas pole see aga nii lihtne, rohkem kui üks hoiak võib mõjutada isiku käitumist. (Philipchalk 1995, 178-180) Käitumist ennustavad ette paremini pigem tugevad kui nõrgad hoiakud. Arvatavasti seetõttu, et tugevad hoiakud on rohkem seotud inimese teadlikkusega. Tugevad hoiakud kujunevad välja kui isikul on otsene kogemus, sügav huvi ja hea informatsioon hoiaku probleemist. (Philipchalk 1995, 182)

Hoiakud annavad isiku käitumisele kiiruse, järjepidevuse ja psühholoogilise ökonoomia. Inimestel on sisemiselt olemas käitumis- ja reageerimisvariantide jaoks nn valmisprogramm, mis hoiab kokku aega ning energiat keerulistes olukordades suunates inimesi toimima kooskõlas nende isiksuse püsivate seadumuslike omadustega ehk hoiakutega. (Bachmann, Maruste 2011, 361) Hoiakute käitumuslik ehk konatiivne komponent sõltub afektiivsest ja kognitiivsest komponendist. Hoiaku käitumusliku komponendi avaldumisel tuleneb hoiakust kavatsus, mis eelneb toimingutele. Suhtumiste puhul on kavatsused teadvustatud, sattumuste puhul enamasti kavatsuslik teadvustatud komponent puudub. (*Ibid*, 360)

Peamiseks põhjuseks, miks tihtipeale hoiakud ja tegelik käitumine ei lange kokku peitub selles, et tegeliku elu ja sotsiaalsete suhete poolt on paika pandud tajutavad piirid, mis ei lase hoiakutel kõikidel juhtudel ka käitumise tasandil avalduda (Bachmann, Maruste 2011, 362). Mitmed hoiakud mõõdavad ära ka ainult laiemad kalduvused, mitte kindla käitumise (Philipchalk 1995, 181). Vahel pole elusituatsioonid käitumise avaldumiseks ideaalsed. Näiteks: isik sooviks osta uue auto, kuid samas selleks pole tal raha. (Bachmann, Maruste 2011, 362) Samasuguse näite saab tuua ka käesoleva töö teemast, näiteks: inimene sooviks eelistada biolagunevaid pakendeid, kuid kuna sellised tooted on kallimad ja isikul raha napib, siis ta ei saa seda teostada. Teine asjaolu on see, et tihtipeale ei käitu inimesed vastavalt enda soovidele, vaid arvestavad pidevalt sellega, mida teised inimesed sobivaks peavad (*Ibid*, 362). Palju on uuritud ka akulturatsiooni nähtust, mil inimene peab kohanema uue keskkonna/kultuuriga. Psühholoogid Berry ja Kim (1988 viidatud Philipchalk 1995, 180) usuvad, et erinevad akulturatsiooni reageeringud on tuletatud isiku hoiakust enda kultuuri vastu ning teisalt hoiakust võõra kultuuri suhtes. Nende reageeringute

kombinatsioonid, kas siis positiivsed või negatiivsed, annavad 4 erinevat viisi, kuidas inimene käitub – intergratsioon (valib parima variandi mõlemast), assimilatsioon (sisse sulandumine), eralduvus (hoiab kinni vanadest viisidest) või margilisatsioon (laseb lahti mõlemast mõttest). (Philipchalk 1995, 180)

Ajzeni ja Fishbeini (1980 viidatud Hayes 2002, 93) teooria järgi toimivad inimesed enamuse ajast järjekindlalt ja mõistlikul viisil, kasutades informatsiooni ja kujundades oma toimingute tähendusi. Nende uuringute järgi tulenevad kavatsused kahest allikast: ühelt poolt isiku hoiakutest ning tema poolt sotsiaalse surve tajumisest. Selleks, et keegi toimiks vastavalt enda hoiakutele, peavad ka mõlemad nimetatud tegurid koos toimima. Kuna nende teooria kohaselt on hoiakud tekkinud uskumustest, siis on ka oluline, et nad eristasid kolme uskumuste tasandit, mis mõjutavad inimese käitumist. (Hayes 2002, 93)

Nendeks on (*Ibid*, 97-98):

- Teadvustamine/teadlikolek – see tasand väljendab inimese teadlikkust, mis mõju avaldab isiku planeeritud käitumine mingi teatud faktori suhtes.
- Omaksvõtt – tasand, mis väljendab inimese uskumust mingi teatud asjaolu kohta.
- Isiklik omaksvõtt – tasand, mis väljendab, kuidas isik näeb ja usub, et teatud asjaolu teda isiklikult puudutab ning mis tagajärjed sellel on.

Seega vastavalt nendele tasanditele mõjutab inimesi näiteks kampaaniad ning informatsiooni allikad seda rohkem, mida personaalsemalt see teatud inimest puudutab. Kui saadav informatsioon ei jõua isegi teisele tasandile, siis inimese hoiak faktori suhtes ei muutu ning seega ei tunne inimene ka põhjust enda käitumist muuta. Palju tõenäolisemalt muudavad inimesed enda käitumist ning hoiakuid siis, kui need oleks vajalikud viia vastavusse nende uskumustega. Väga võimsaks käitumise mõjutamise aluseks võib olla ka sotsiaalne surve. Inimese enda poolt sotsiaalse surve/oma subjektiivsete normide tajumine, tuleneb inimese teadmisest oma sotsiaalsete olude ja neis rakendatavate normide kohta. Seepärast võib uskumus mingisse asjaolusse olla ebapiisav enda käitumise muutmiseks, kui omataoliste grupis on teatud tegevus normiks. (*Ibid*, 93-95)

1.3. Hoiakute muutmine

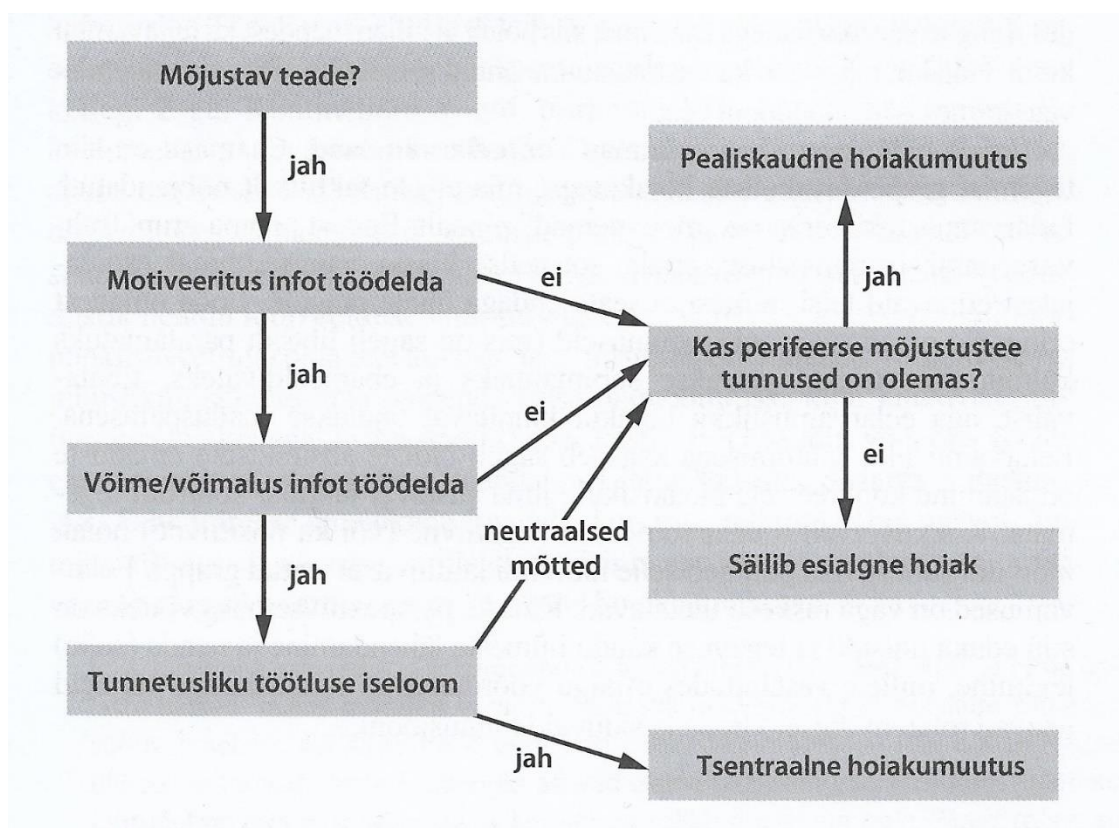
Olemasolevaid hoiakuid on väga keeruline muuta, sest inimese konsistentsisüsteem kinnistab ja tugevdab automaatselt olemasolevat hoiakut ning nõrgestab uut vaatepunkti. Samas ongi praktilisest vaatevinklist hoiakupsühholoogia keskseks küsimuseks hoiaku muutmise seaduspärasused (Bachmann, Maruste 2011) ehk mõista, kuidas on võimalik teisi inimesi veenda algsest erinevale seisukohale asumata (Hayes 2002, 99-100).

Millessegi tugevasti uskuvaid inimesi on tihtipeale väga keeruline ümber veenda kuna nad on vastupidavad oma uskumustele vasturääkiva informatsiooni suhtes. Nad võivad hõlpsasti informatsiooni ignoreerida või moonutada piisvalt, et see oleks kooskõlas nende päris uskumustega. Moonustus võib olla mitmes vormis (Hayes 2002, 101):

- 1) Informatsiooni halba valgusesse seadmine
- 2) Teistlaadi informatsiooni uuesti üle analüüsida, et otsida sealt teistsuguseid tähendusi
- 3) Olles väga valiv informatsiooni teatud osade märkamise või meenutamise suhtes.

Veenmisviise on mitmeid, kuid on välja kujunenud teatud reeglistik, mis mõjub inimeste puhul tavapäraselt kõige paremini. Asjatundja poolt tehtud veenmine on tulemuslikum kui asjatundmatu inimese poolt tehtud, isegi juhul kui nad esitavad sama teksti ning argumente. Samas mõjub inimestele efektiivselt ka see, et kui neid veenab isik, kellega inimene ennast samastab. Tihtipeale on ka atraktiivsema välimusega veenijal suurem mõju inimesetele. Isikud võtavad vastu ka paremini sõnumeid, mis on varem esinenud ja paistavad tuttavad. (Bachmann, Maruste 2011, 363) Tänapäevases veenimis- ja hoiakute muutmise psühholoogias on teadmiste aluseks on peamiselt eksperimendid, kus inimeste hoiakumuutusi mõõdetakse reaalse käitumise kaudu erinevates olukordades. Tavaliselt on sõltumatuks muutujaks mingi kindel hoiakut manipuleeriv tegur. Üheks mõjukaimaks hoiakumuutuste ja psühholoogilise mõjustamise teooria ja mudel on loodud Richard Petty ja John Cacioppo poolt, mida on võimalik näha ka joonistelt 1. Nende koostatud mudel - „ELM kujutab endast kognitiivse koolkonna ideede rakendust veenmisele suunatud kommunikatsiooni ning sellest tulenevate hoiakumuutuste kirjeldamiseks ja lahti mõtestamiseks. See kuivõrd sügavalt ja adekvaatselt on teabe vastuvõtja suuteline sõnumis sisalduvat oma taju, tähelepanu, mälu ja mõtlemise abil mõistma ning kuivõrd oluline see on tema jaoks, määrab ära inimese teave vastuvõtu osalusmäära.“ (Ibid, 366)

Teate vastuvõtt on erinevat osalustüüpi. Ühelt poolt saab pöörata tähelepanu välisele ja meelelahutuslikule – mida nimetatakse perifeerseks mõjutusteks. Eeldatakse, et kui välise vastu tekib positiivne hoiak, siis kandub see üle ka sisulisele poolele. Isik, keda antud olukord mõjutab toetub siis enda harjumustele ning ei süvene loogikasse ning lõpphinnang tekib loomulikult. Kui aga tegemist on keerulisema teabega ning isik on motiveeritud ja teemasse süvenenud, siis on tegemist süstemaatilise sõnumitöötlusega ja see toimib tsentraalse mõjutustee kaudu. Seda eelistatakse oluliste küsimuste korral. (*Ibid* 2011, 367)



Joonis 1. Mõjutamismudel ELM.
Allikas: Bachmann, Maruste (2011, 363)

Üldiselt, mida enesekindlamad on inimesed oma enesehinnangutes mõjustatavatele teadetele reageerides, seda suurema tõenäosusega nende hoiakud ka muutuvad. Mõjustamise ja hoiakumuutuste mudelites on rohkem arvestama hakatud ka automaatsete intuiitivsete hinnangute, impulsiivsete reageeringute, erapoolikute emotsionaalsete kallutuste, raskesti muudetavate subjektiivsete harjumuste mõjusid. (Bachmann, Maruste 2011, 367)

Leon Festinger on välja arendatud kognitiivse dissonantsi teooria, mis algab suhte arvesse võtmisest kahe kognitiivse elemendi vahel. Festinger tõi välja, et antud teooria peab paika neljas põhilises situatsioonis – otsuste tegemisel, pealesurutud nõustumisel, vabatahtlikul ja mitte vabatahtlikul viisil ebakõla tekitava informatsiooni saades ja inimestega mitte nõustudes. (Ajzen 1975, 39) Sellega on põhjendatud hoiakute püsivust ning, kus on seletatud hoiakute mõjul aset leidvaid tunnetuslikke protsesse maailma tõlgendamisel ja ego-kaittsel (vt ptk hoiakute funktsioonid). (Bachmann, Maruste 2011, 361)

Teooria välja kujundamiseks on peamiseks aluseks öeldud, et kõik isiksuse tunnetusühikud nagu teadmised, hoiakud, mälestused jms, kalduvad kujundama omavahel kooskõlalist süsteemi. See tähendab, et kui isik saab vastuolulist teavet, siis ta, kas ei märka seda, unustab selle kiiresti, leiab põhjendusi, miks antud teave ei ole tegelikult märkimisväärne või siis moonutab selle vastavaks juba olemasolevatele hoiakutele. (*Ibid*, 361) Tihti pole inimesed isegi teadlikud sellest kui valivad nad on informatsiooni suhtes, kuid tegelikult toimivadki hoiakud kui automaatsed „filtrid“ sõeludes välja häiriva tähendusega seotud sõnad (Hayes 2002, 100). Kognitiivse dissonantsi ehk tunnetusebakõla toimetekivadki tajumoonutused, väärtõlgendused või meeldivamat seisukohta toetava teabe otsimine. Sellest tulenevalt võib kognitiivne süsteem asuda ebakõla tekkel tunnetusühikute süsteemi ümberkorraldamisele, mille üheks teeks ongi hoiakute muutmine, et dissonants ületada. Selle kõla on petlik, sest tegemist ei ole lihtsa protsessiga, kuna üht või teist moodi keskendub konsistentsisüsteem ikkagi olemasoleva hoiaku tugevamaks tegemisele ning uue, teistsuguse seisukoha nõrgestamisele. (Bachmann, Maruste 2011, 361)

Leon Festinger ja Carl Smith on viinud läbi uuringu, kus nad tekitasid kunstlikult kognitiivse dissonantsi. Tüütus ja kestvad liigutustegevuse katses osalenud inimestel lasti ette valmistada järgmised katses osalejad, seletamise käigus oli ülesandeks anda uutele osalejatele mõista, et katse on põnev. Seegi viidigi vastuollu enda isiklik kogemus ja jutt, mida järgmisetele katseisikutele räägiti. Selle abi eest said osalejad tasu, osadele määrati suurem ning teistele väiksem summa. Pärast katset mõõdeti kõigi tasustatud osalejate hoiakuid katse suhtes. (*Ibid*, 361)

Osalejad, kes said tasuks ainult ühe dollari, muutsid oma hinnanguid positiivses suunas rohkem kui kahekümne dollariga tasustatud osalejad. Kooskõlastades seda Festingeri kognitiivse dissonantsi teooriaga, on seletus järgmine – väikene tasu ei ole piisav, et inimese sees tekkinud ebakõla vähendada ning, selleks, et tekkinud dissonants kaoks, muudab inimene alateadlikult enda

hoiakuid. Suurem tasu aga tasakaalustab ära endale vasturääkiva teabe edastamisest tekkinud sisemise ebakõla ja pinge. (*Ibid*, 361)

2. ÜLEVAADE JÄÄTMETE SORTEERIMISE REGULATSIOONIDEST JA VARASEMAD UURINGUD JÄÄTMETE SORTEERIMISE HOIAKUTE MÕJUST KÄITUMISELE

Antud peatükis räägitakse maailmas olevast reostusest ning jäätmete sorteerimise olulisusest. Seletatakse ka ära, kuidas käib jäätmete sorteerimine ning taaskasutamine. Samuti tuuakse välja, kuidas on reguleeritud Eestis jäätmete sorteerimine. Kuna Euroopa Liiduga liitumine on muutnud ka Eesti jäätmete regulatsiooni, siis räägitakse lühidalt ka kui palju on Euroopa Liidu riikides jäätmete sorteerimise statistika muutunud ning, milline on Euroopas kehtestatud jäätmete hierarhia.

2.1. Reostus ja jäätmete sorteerimine

Loodusressursside ammendumine, vee –ja õhureostus, globaalne soojenemine, osoonikihi õhenemine, bioloogilise mitmekesisuse vähenemine ning mulla saastatus on kõigest osad maailmas olevatest keskkondlikest probleemidest, millega inimkond peab praegusel hetkel tegelema (Anand, 2013). Suureks probleemiks on muutunud ka jäätmed, mis on ohuks juba inimkonna tulevikule. Nii ületootmine kui ka ületarbimine, eriti arenenud riikides, on peamisteks põhjusteks järjest suuremate koguste jäätmete tekkimisele. Jäätmete kogus on ületanud piiri, kus loodus suudaks seda loomulikul viisil hävitada ning sellega on kaasnenud suur oht inimeste, loomade ja taimede edasisele elule planeedil. (Özdemir 1988 viidatud Aksan, Çelikler 2017, 567).

Reostus on tõenäoliselt üks kõige ilmselgem, kuid samas ka ignoreeritud keskkonnaprobleem. Vee –ja maareostus on tekkinud suuresti tehaste jäätmetest ja üldiselt saabki antud probleemis süüdistada inimkonda kuna inimeste tegevused segavad loomulikku looduse kulgemist. Mida suuremaks muutub populatsioon, seda rohkem tõuseb inimtegevuse tagajärjel tekkinud jäätmete kogus. Need jäätmed ei ole ainult ohtlikud gaasid, mida leidub atmosfääris või toksilised jäätmed, mida suunatakse veekogudesse, vaid ka tuumajäätmed, e-jäätmed, meditsiinijäätmed (Abhijit Naik viidatud Anand 2013) ja ka jäätmed kodumajapidamistest. Pind, mis ei ole juba inimeste poolt

asustatud, on limiteeritud, ning jäätmete kõrvaldamiseks vajalikku vaba ala jääb järjest vähemaks. Selle kiiruse juures aga, kuidas jäätmeid toodetakse, ei suudeta paralleelselt neid ka hävitada, mille tulemuseks ongi lõpuks keskkonnareostus. (Anand 2013)

Jäätmete sorteerimine on tõhus meetod, et säilitada loodusressursse ning lisaks on sellel veel nii majanduslikud kui ka teised looduslikud hüved. (Valle et al 2004) Jäätmete sorteerimist on defineeritud kui teatud tüüpi jäätmete uuesti kasutamist toormaterjali või kõrval saadusena, pärast seda kui teatud jäätme liiki on mingil kindlal viisil ümbertöödeldud (Palabıyık and Altunbaş 2004; Çimen and Yılmaz 2012 viidatud Aksan, Çelikler 2017, 567) ning see on oluline tegevus jäätmete koguse vähendamiseks maailmas.

Majapidamistes tekib palju erinevaid jäätmeid, mida tuleb vastavalt sorteerida konteineritesse selle põhjal, kuidas teatud sorti jäätmetega hilisemalt edasi käitatakse. Keskkonnaministeeriumi kodulehel on välja toodud lihtne sortimise ABC ning kuna käesolev lõputöö keskendub just tavatarbija hoiakute ning käitumise uurimisele, siis on oluline toetuda sellisele juhendile, mis on sellisele sihtrühmale oluline. Välja on toodud viis jäätmesorti, mis kuuluvad eraldi konteineritesse (Jäätmete sortimine):

- Pakendijäätmed – siia alla kuuluvad näiteks tühjad piima-, jogurti- ja mahlapakid, konservkarbid, kaaned ja korgid, kilekotid (sh leiva- ja saiakotid), šampoonipudelid, hambapastatuubid, õli-, ketsupi- ja majoneesipudelid, pandimärgita pudelid, hommikusöögi- ja pudrukarbid, pappkastid, tühjad kodukeemia pudelid ja värvipurgid. Plastpudelitest tehakse uusi plastpudeleid, põrandalaudu, aiapäõõblit, aiaposte, fliise ja ka jalgpallisärke.
- Vanapaber - Vanapaber on näiteks ajalehed, ajakirjad, reklaamtrükised, joonistuspaper, raamatud, puhas paber ja papp. Vanapaberist saab teha uut paberit ja pappi, munakarpe, vihikuid, ajalehti, WC-paberit, pakkepaberit jms.
- Biolagunevad jäätmed - Biolagunevad jäätmed on näiteks puu- ja köögiviljad ning nende koored, pagaritooted (leib, sai), kohvi- ja teepaks koos filtriga, määrdunud papp ja paber, majapidamispaper, salvrätid ning aia- ja pargijäätmed, nagu lehed, väiksemad taimed jms. Biolagunevatest jäätmetest saab komposti taimedele.
- Segaalmejäätmed - on näiteks määrdunud ja katkised riided, jalanõud, pehmed laste mänguasjad, toidujäätmetena tekkivad suured kondid, toidulisandid ja vitamiinid,

kosmeetika, mähkmed, kassiliiv, CD-plaadid, tühjad/katkised pastapliiatsid, hõõgniidiga lambipirnid, jahtunud tuhk jms.

- Klaas ning pandimärgiga pudelid ja purgid - klaaspudelitest tehakse uusi pudeleid ja purke, vaase, vaagnaid, kausse ja muid klaasist tooteid. Plekkpurkidest tehakse uusi purke, autoosi, ehitusdetalle, kruve ja mutreid, torusid, konteinereid, aedu ja tööriistu. Loomulikult on mõistlik pandimärgiga pudelid/purgid viia tagastuspunkti.

2.2. Jäätmete sorteerimise regulatsioon Eestis ja Euroopa Liidus

Käesoleva töö jaoks on olulised jäätmete sorteerimise regulatsioonid ning seadused. Esmalt tuleb selgeks teha, mida võib vaadelda jäätmetena. Vastavalt jäätmeseadusele definitsioonile on jäätmed „mis tahes vallasasi või kinnistatud laev, mille valdaja on ära visanud, kavatseb seda teha või on kohustatud seda tegema“ (JäätS, § 2 lg 1) ning äraviskamine on „vallasasja kasutuselt kõrvaldamist, loobumist selle kasutusele võtmisest või kasutuseta hoidmist, kui selle kasutusele võtmine ei ole tehniliselt võimalik, majanduslikest või keskkonnakaitselistest asjaoludest tulenevalt mõistlik.“ (JäätS, § 2 lg 2) Jäätmeid liigitatakse tavajäätmeteks ning ohtlikeks jäätmeteks. Ohtlikeks nimetakse neid jäätmed, mis võivad oma kahjuliku toime tõttu olla ohtlikud tervisele, varale või keskkonnale ning tavajäätmed on kõik ülejäänud. (JäätS, § 6 § 3)

Eestis kuulub jäätmehoolduse korraldamine kohalike omavalituste ülesannete hulka, kelle poolt on koostatud jäätmehoolduseeskirjad, millest kohalikud elanikud peavad juhinduma. Eeskirjadest saavad elanikud teada sellest, kuhu saab omavalituse territooriumil eri liiki jäätmeid ohutult ära anda. Keskkonnaministeeriumi andmetel tekib igal aastal Eesti kodumajapidamistes jäätmeid ligikaudu 400 000 tonni ehk 300 kilogrammi inimese kohta. Seega on väga oluline, et kodanikud oleksid teadlikud enda võimalustest, kuidas jäätmetest ohutult ning keskkonnasõbralikult vabaneda. Kohaliku omavalitsuse täpsemad ülesanded jäätmehoolduse korraldamisel määrab kindlaks Jäätmeseadus. (Jäätmete sortimine) Jäätmeseadus reguleerib jäätmehoolduse korralduse, nõuded jäätmete tekke ning jäätmetest tuleneva tervise- ja keskkonnaohu vältimiseks, sealhulgas meetmed loodusvarade kasutamise tõhususe suurendamiseks ja sellise kasutamise ebasoodsa mõju piiramiseks, samuti vastutuse kehtestatud nõuete rikkumise eest. (JäätS, § 1 lg 1).

Lisaks Jäätmeseadusele reguleerib omavalitsuste pakendijäätmete kogumist Pakendiseadus. (Jäätmehoolduse...) Pakendiseadus sätestab pakendile ja pakendi kasutamisele esitatavad

üldnõuded, pakendi ja pakendist tekkivate jäätmete vältimise ja vähendamise meetmed, pakendi ja pakendijäätmete taaskasutusüsteemi korralduse ning vastutuse kehtestatud nõuete täitmata jätmise eest. (PakS, § 1 lg 1)

Euroopa Liidu jäätmekäitluspoliitika keskendub jäätmete mõju vähendamisele keskkonnale ja tervisele. Oluliseks on ka parandada Euroopa ressursitõhusust. Pikema perspektiivi eesmärk on jõuda selleni, et Euroopa oleks jäätmete ringlusesse võtu ühiskond ja selleni, et välditaks jäätmete teket üleüldse ning kasutatakse tekkinuid jäätmeid igal võimalusel ressursina. Sellest tulenevalt on loodud viieastmeline jäätnehierarhia, vaata joonist 2. Selle järgi on kõige esmaseks sammuks jäätmetekke vältimine, seejärel korduskasutus, materjali ringlussevõtt ja muud jäätmete taaskasutus võimalused ning alles viimase variandina jäätmete kõrvaldamine prügilatesse. (Jäätmed; Jäätmestatistika)



Joonis 2. EL kehtestatud jäätnehierarhia.
Allikas: Jäätmed

Kooskõlas välja toodud joonis 2-ga, on Euroopa Liit kehtestatud jäätnehierariiaga jäätmepoliitika peamisteks eesmärkideks (Jäätmestatistika):

- piirata tekkivate jäätmete mahtu;
- tõsta jäätmete sorteerimist ja korduskasutamist;
- vähendada ringlussevõtmiseks kõlbmatute materjalide põletamist

- lõpetata tasapisi prügilatesse kõlbmatute jäätmete ladestamine
- tagada jäätme poliitika eesmärkide rakendamine kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides.

Sellest tulenevalt on ka Eestis kohustus Euroopa Liidu kehtestatud jäätme hierarhiat jälgida.

Aastal 2014 tekkis Euroopa Liidu 28 liikmesriigis nii majandustegevuse kui ka kodumajapidamiste tulemusena kokku 2 503 tonni jäätmeid, see oli kõige suurem kogus, mida EL oli välja toonud eelneva 10 aasta jooksul. Eeldatavalt oli tõusu põhjuseks teatud määral rahvaarvu tõus ning riigi majandusliku suurusega, 34,7% jäätmetest tekitab ehitus, millele järgnes mäetööstus 28,2%, töötlev tööstus 10,2%, vee- ja jäätmemajandus 9,1% ning seejärel kodumajapidamised 8,3%. (Jäätmetestatistika)

Kokku käideldi Euroopa Liidu 28 liikmesriigis umbes 2 320 miljonit tonni jäätmeid ning nendest peaaegu pool 47,7% kõrvaldati muul viisil kui põletamine, nt ladustati prügilatesse. 36,2% käideldud jäätmetest läks taaskasutusse. Võrreldes 2004. aastaga, siis taaskasutatud jäätmete kogus kasvas 23,4%, ehk 960 miljonilt tonnilt 1 185 miljonile tonnile 2014. aastal. Tänu sellele tõusis taaskasutuse osakaal kogujäätmekäitluses 51,1%ni varasema 45,4% asemel. (*Ibid*)

Antud andmetest tulenevalt saab väita, et olukord maailmas on paranenud ning rohkem mõeldakse keskkonna peale ning võetakse tarvitusele vajalikke meetmeid, et jäätmete kogust vähendada.

2.3. Hoiakute mõju käitumisele varasemate uuringute näitel

Hoiakutel on praktiline toime kui tegeletakse keskkonna probleemidega. Avalikud hoiakud määravad ära mitte ainult kohalikud, aga ka rahvusvahelised tagasikajad keskkonnaprobleemide suhtes. Juba ainuüksi „Greenpeace“ on peamiselt avaliku arvamuse tulem. Avalikust poliitikast peegelduvad avalikud hoiakuid. Samas võivad need olla ebatäpsed. Juhul kui inimesed ei ole teadlikud ei oska nad ka vastavalt teema õigesti käituda. (Philipchalk 1995, 163)

Aastate jooksul on toimunud suur tõus tarbija keskkonnateadlikkuses kuna keskkonnaprobleemid on muutunud igapäevaseks probleemiks. Seda on mõjutanud mitmed faktorid, näiteks meedia on hakanud seda teemat rohkem kajastama ja inimeste teadlikkus keskkonnaprobleemidest on tõusnud ja suuremaks on läinud aktiivsete gruppide surveamine ning karmimaks on muudetud seaduseid. (McIntosh, 1991; Butler, 1990; Tapon and Leighton, 1991; Charter, 1992; Wagner, 1997)

viidatud Kalafatis *et al* 1999). Sellest tulenevalt on tarbijad rohkem hakanud pöörama tähelepanu enda igapäevasele käitumisele ja mõjule, mida need tegevused võivad teha keskkonnale (Krause, 1993 viidatud Kalafatis *et al* 1999).

Uuringuid keskkonna teemal on läbi viidud päris palju ning, mida aeg edasi seda rohkem on hakatud uurima täpsemalt just jäätmete sorteerimist ning ka taaskasutamist. Hoiakute mudelites on välja toodud, et hoiakud mõjutavad inimeste käitumist. Seega on ka varasemates uuringutes mõeldud asjaolu peale, et hoiakud võivad mõjutada ka inimese käitumist jäätmete sorteerimisel. Üldiselt on inimestel nii teadlikkus kui ka hoiakud positiivsed jäätmete sorteerimise suhtes (Berger and Corbin, 1992 viidatud Latif, Omar 2012). Sellega ei poolest ei kindlusta see aga seda, et inimesed võtavad osa jäätmete halduse programmidest (McCarty and Shrum, 1994; Tilikidou and Delistavrou, 2001; Kurz et al, 2007 viidatud Latif, Omar 2012).

Vastaval teemal uuring viidi läbi aastal 2005 Hong Kongi ülikooli õpilaste ning töötajate seas. Antud uurimuses oligi ülesandeks mõista, milline on eelnevalt mainitud sihtrühma hoiakud ja käitumine. Lõpus leiti ka soovitusi, kuidas parandada keskkonnapoliitikat ja jäätmete sorteerimist ülikoolilinnakus. (Wan *et al.* 2012, 630-646)

Lisaks hoiakutele kaasatati ka teisi faktoreid, mis mõjutavad inimeste käitumist, nagu näiteks: subjektiivsed normid, tajutud käitumise kontroll (PBC), teadlikkus tagajärgedest, moraalsed normid ja mugavus. Lisaks uuriti ka mõjutatavaid faktoreid nagu jäätmete sorteerimise kavatsusi ja inimeste käitumist jäätmete sorteerimisel. Küsimustikus kasutati 5-punktilist Likert skaalat, et mõõta kõiki komponente. Tulemuste analüüsist leiti, et eelnevalt välja toodud mõjutavad faktorid mängivad jäätmete sorteerimise käitumises olulist rolli. Lisaks sellele saadi kinnitust, et positiivne korrelatsioon oli ka käitumiskavatsuste ning tegeliku käitumise vahel. Tulemustest tuli veel välja, et 4 faktorit – hoiakud, subjektiivsed normid, PBC ja mugavus – selgitasid ära dispersioonianalüüsis 20% käitumiskavatsustest. Samas teiste mõjutavate faktorite nagu teadlikkus tagajärgedest ja moraalnormid osakaal on väike. (*Ibid*, 630-646)

Jäätmete sorteerimist uuriti ka 2010 aastal Malaisias, kus küsitleti 200 tudengit planeeritud käitumise teooria põhjal. Nende tulemustest leiti, et keskkonnateadlikkus mõjutab märkimisväärselt jäätmete sorteerimise hoiakuid. Samal ajal hoiakutel ning sotsiaalsetel normidel oli tugev mõju sorteerimise käitumisele. (Ramayah *et al* 2010) Kodumajapidamistes viidi läbi uuring aastal 2012, kus uuriti 62 elanikku. Tulemustes leiti, et küll positiivne aga nõrk seos on

jäätmete sorteerimise ja hoiakute vahel. Kui hoiakud jäätmete sorteerimise vastu on väga positiivsed, siis võiks eeldada, et ka isikute käitumine on vastavalt positiivne. Sellegi poolest ilmnas aga konflikt tulemustes tõestades seda, et on olemas lõhe käitumise ja väidetava hoiaku vahel jäätmete sorteerimisel. Millest võib järeldada, et positiivne hoiak sorteerimise vastu elanike seas ei kindlusta veel ka päriselt sorteerimist. Seega Latifi ja Omari (2012) hüpotees, et inimesed, kellel on positiivsemad hoiakud sorteerivad ka rohkem, ei ole kinnitatud. (Latif, Omar 2012)

Uuringu tulemustest tehti järeldused, et on vajadus suunata fookus inimeste jäätmete sorteerimise hoiakutele. Leiti, et selleks, et seda teha, peaks arendama hariduse programme ning suurendama tehtavate keskkonnakampaaniate arvu. Kampaaniate sõnum ei peaks keskenduma ainult jäätmete sorteerimise kasulikkusele, vaid illustreerima pigem, kuidas õige käitumine jäätmete sorteerimise suhtes muudab inimese väärtuseid ja elustiili parema keskkonna nimel. Välja toodi veel, et turunduskommunikatsioon peaks keskenduma sellele, et muuta jäätmete sorteerimine ühiskondlikuks normiks ja trendiks ning, et sorteerimine peab olema mugavam inimeste jaoks. Lisaks leiti ka vajadust keskenduda inimeste teadlikkuse tõstmisele, et inimesed mõistaksid, millist positiivset mõju avaldab jäätmete sorteerimine keskkonnale. (Wan *et al.* 2012 630-646)

3. UURING NOORTE HOIAKUTEST JÄÄTMETE SORTEERIMISE SUHTES

Antud peatükis kirjeldatakse uuringu meetodit ning tuuakse välja uuringu tulemused noorte hoiakute ning käitumise kohta jäätmete sorteerimise kontekstis. Samuti tehakse autori poolt uuringu suhtes järeldusi ning antakse ka enda poolsed ettepanekud tulevaste uuringute tarbeks.

3.1. Uuringu meetod

Uuringus kajastuvaks peamiseks probleemiks on, et informatsioon selle kohta kui suur on seos noorte hoiakute ning nende käitumise vahel jäätmete sorteerimise suhtes, on puudulik.

Töö eesmärk: Antud töö eesmärgiks on välja selgitada, millised on noorte hoiakud jäätmete sorteerimise suhtes ja kuidas need mõjutavad käitumist.

Uurimisküsimused:

- Millised on noorte hoiakud jäätmete sorteerimise suhtes?
- Millisel määral eksisteerib lõhe noorte käitumise ja keskkonnaalaste hoiakute vahel?

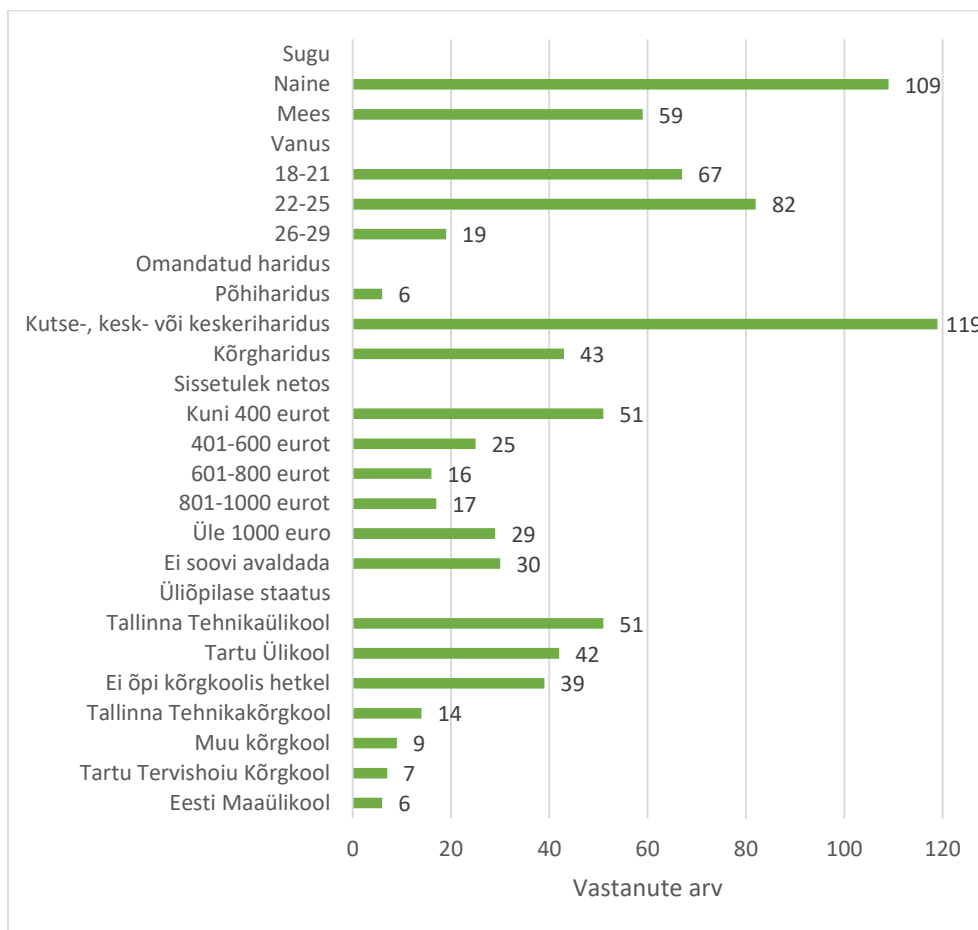
Lõputöö püstitatud eesmärkide saavutamiseks kasutas töö autor kvantitatiivset uuringumeetodit. Leiti, et nimetatud meetod on kõige sobilikum, kuna uuritakse tarbijate hoiakuid ning käitumist. Selline meetod annab võimaluse jõuda rohkemate vastajateni ning ei vaja vastajatele personaalset lähenemist näiteks intervjuu kujul. Antud tulemuste põhjal on võimalik teha üldistatud kujul järeldusi, mis on käesoleva töö kontekstis oluline. Vastutuste kogumiseks koostati Internipõhine küsimustik (Lisa 1), mida levitati sotsiaalmeedias. Küsimustiku koostamisel võeti aluseks kaks eelnevalt tehtud uuringut. Üheks oli Hong Kongis (Wan *et al.* 2012) läbi viidud uuring ning teiseks uuringuks oli Tioman Islandil (Latif, Omar 2011) läbi viidud uuring.

Antud lõputöö peamiseks sihtrühmaks on tarbijad vanuses 18-29, kuid ankeet oli saadaval kõikides vanustes vastajatele. Peamine uuritav vanuserühm valiti selliselt, kuna noorete valikud mõjutavad tugevalt keskkonna heaolu ning on oluline, et nad oleksid motiveeritud tulevikus keskkonnasõbralikumaid valikuid tegema. Selleks on vaja teada nende hoiakuid kuna see annab informatsiooni, kuidas edaspidi oleks võimalik käitumist paremuse poole mõjutada.

Küsimustik koosnes kolmest osast. Esimese osa küsimustik puudutab tarbija hoiakuid jäätmete sorteerimisel. Teises osas on küsimused suunatud tarbija käitumise teada saamiseks ning viimane osa küsimustikust on vastaja sotsiaaldemograafilise informatsiooni teada saamiseks. Küsimustik koosned peamiselt väidetest, mida lasti hinnata 5-pallisel Likert skaalal. Tulemuste analüüsimiseks kasutas autor kirjeldavat statistikat (aritmeetilist keskmist ja standardhälvet) ning tõi välja jooniseid ja tabeleid. Aritmeetiline keskmine näitab, milliseid tulemusi on keskmiselt enim esinenud ning kuhu poole tulemused kalduvad. Standardhälve näitab tüüpilist erinevust üldisest keskmisest. Kui standardhälve on alla 1, siis peetakse seda väikeseks varieerumiseks ning kui üle 1, siis üpriski suureks. Hoiakute ja käitumise seose olemasolu ning tugevuse kontrollimiseks kasutati Spearmani korrelatsiooni. Juhul kui korrelatsioonikordaja absoluutarv jääb 0 kuni 0,2 vahele on tegemist puuduliku või väga nõrga seosega; kui see jääb 0,3 kuni 0,6 vahele, siis on tegemist keskmise seosega; 0,7 kuni 1 vahelised kordajad näitavad, et omaduste vahel on tugev või väga tugev seos.

Antud uurimisküsimustele vastuste leidmine aitab edaspidi veelgi efektiivsemalt tarbijaid mõjutada keskkonna suhtes paremaid otsuseid tegema kuna saadud informatsioon aitab hõlpsamini aru saada käitumisharjumuste tagamaadest ning hoiakute seosest. Uuringu tulemused annavad suuna, kuidas panna inimesi paremini mõistma keskkonna olulisust ning millistel viisidel oleks võimalik tarbijakäitumist muuta keskkonna jaoks positiivses suunas.

Käesoleva lõputöö küsimustikule vastas kokku 195 inimest. Uurimuses soovis autor analüüsida 18-29 aastate vastuseid, seega pidi eemaldama kõik vastused, mis antud vanusegruppi ei kuulunud. Kokku pidi eemaldama 27 vastust, millest 8 vastajat olid alla 18 aastased ning 19 vastajat üle 30 aastased. Seega jäi vastavalt analüüsitavast vanusegrupist vastajaid alles 168. Joonisel 3 on kujutatud nende vastajate profiili.



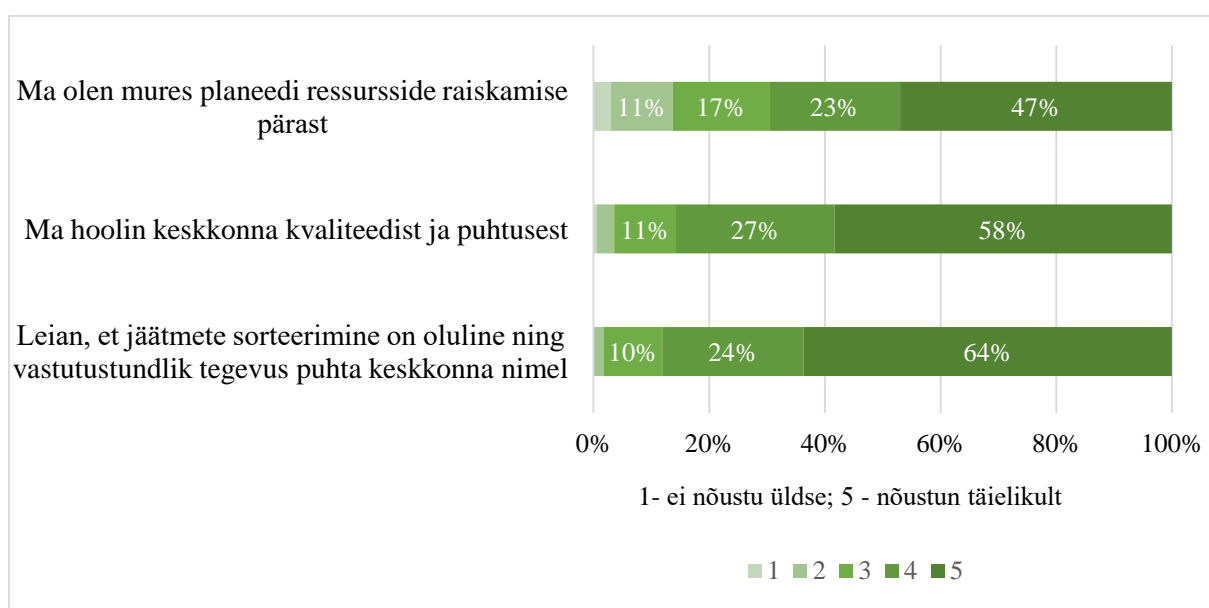
Joonis 3. Uuringus jaoks sobivate vastajate sotsiaal-demograafiline profiil (% , n=168)

Allikas: (autori koostatud)

Nagu jooniselt 3 on ka näha, siis meeste ja naiste osakaal vastuses jagunes väga erinevalt, 168st vastajast oli 109 naist ning 59 meest. Kõige suurem osa vastajatest, arvuga 82 inimest kuulusid vanusegruppi 22-25, millele järgnesid vastajad vanuses 18-21, kellelt kogunes kokku vastuseid 67 ning kõige vähem oli vastajaid vanuses 26-29, kelle vastuseid tuli kokku 19. Veel küsiti vastajate käest nende käesolevaks hetkeks omandatud haridust. Kõige enam oli vastanute hulgas kutse-, kesk- või keskeriharidusega, neid vastajaid oli kokku 119. Kõrgharidus oli omandatud 43 inimesel ning kuus inimest oli põhiharidusega. Lisaks, et mõista valimit veelgi paremini küsiti ka hetke üliõpilase staatust, sellest tuli välja, et kõikidest vastajatest ei õpi hetkel kõrgkoolis 39 inimest ning kõik ülejäänud, kokku 129 isikut, on praegusel hetkel tudengid. Kõige rohkem vastas tudengeid Tallinna Tehnikaülikoolist, keda oli kokku 51, kuid väga lähedane vastajate arv tuli ka Tartu Ülikoolist, kus tuli kokku vastajaid 42.

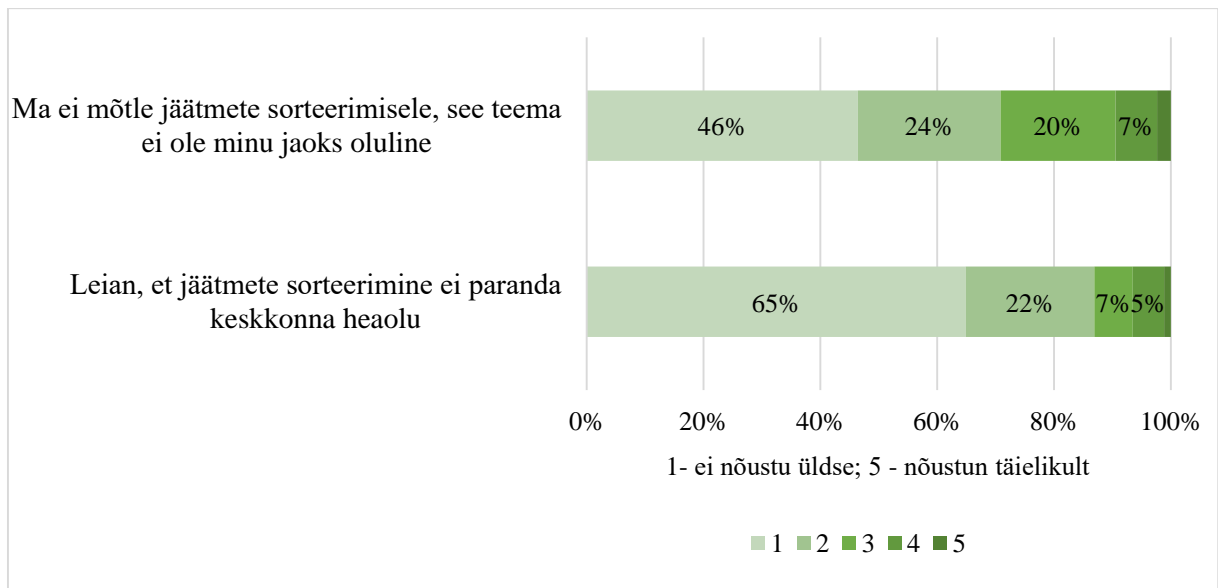
3.2. Uuringu tulemused

Esmalt lasti hinnata viite väidet, mis mõõtsid hoiakute afektiivset komponenti – need kirjeldavad, mida isik tunneb hoiakuobjekti suhtes. Viiest väitest 3 olid positiivse mõtestatusega väited. Nagu on näha ka jooniselt 4, siis inimesed pigem nõustusid positiivsete väidetega. Kõige rohkem nõustuti väitega, et „Leian, et jäätmete sorteerimine on oluline ning vastutustundlik tegevus puhta keskkonna nimel“. Selle väite puhul valis üle poolte ehk 64% vastajatest vastusevarianti 5 – nõustun täielikult. Kõige vähem valiti vastusevarianti 5 väite „Ma olen mures planeedi ressursside raiskamise pärast“ puhul, ainult 47% vastajatest oli antud väitega täielikult nõus.



Joonis 4. Positiivse mõtestatusega afektiivset komponenti mõõtvate väidete tulemused. (% n=168)
Allikas: (Autori koostatud)

Järgmiseks lasti hinnata negatiivse hoiakuga väiteid, mille vastuste jaotuvust on näha ka jooniselt 5. Üle poolte inimestest ehk 65% ei nõustunud üldse väitega „Leian, et jäätmete sorteerimine ei paranda keskkonna heaolu“. Vähem valiti vastusevarianti 1 väite „Ma ei mõtle jäätmete sorteerimisele, see teema ei ole minu jaoks oluline“ puhul, kokku valis seda varianti alla poolte (46%) vastajatest. Kahe väite mitte nõustumise protsendiline vahe on 21%.



Joonis 5. Negatiivse mõtestatusega afektiivset komponenti mõõtvate väidete tulemused. (% n=168)

Allikas: (Autori koostatud)

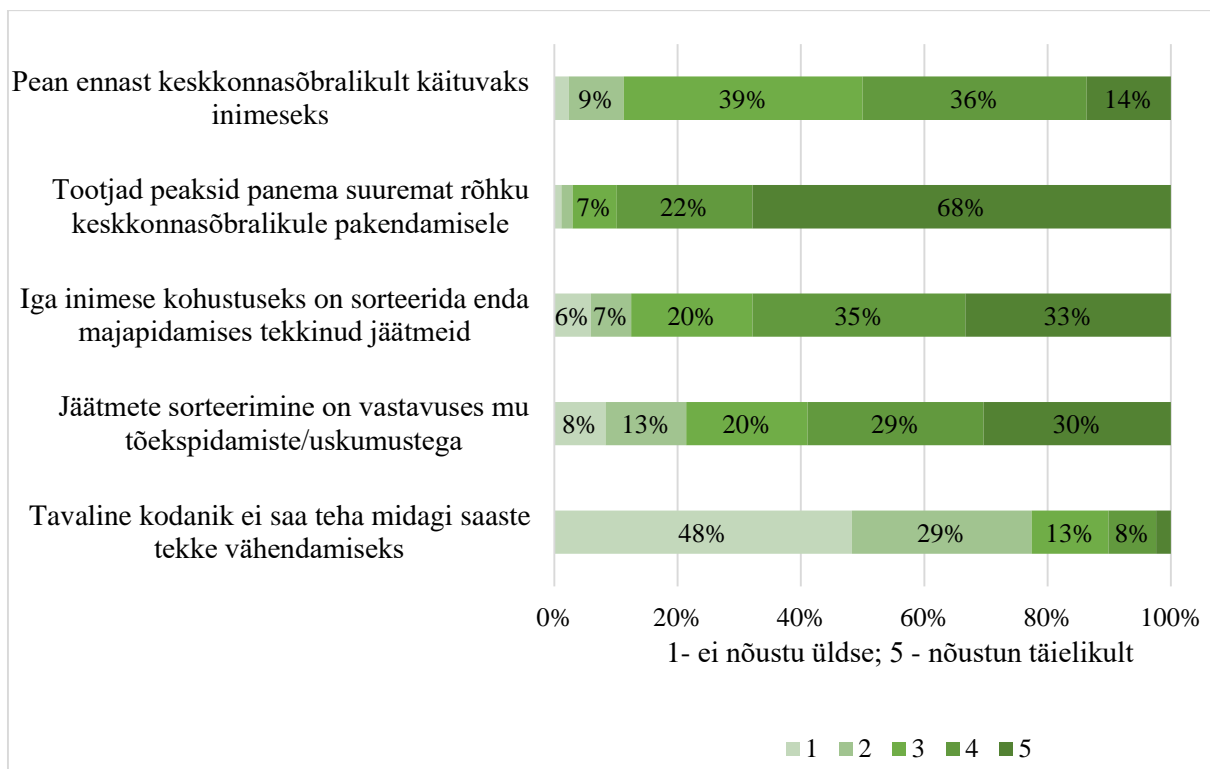
Tabelist 1 on võimalik näha hoiaku afektiivsete komponentide väidete statistilist analüüsi, kus on leitud vastuste aritmeetiline keskmine ja standardhälve. Positiivse mõttega väidete kõige suurema aritmeetilise keskmisega ning ühtlasi kõige madalama standardhällbega oli väide „Leian, et jäätmete sorteerimine on oluline ning vastutustundlik tegevus puhta keskkonna nimel“, mille tulemused olid vastavalt 4,5 ja 0,75. Samas vastupidi, kõige väiksema aritmeetilise keskmise ning suurema standardhällbega oli väide „Ma olen mures planeedi ressurside raiskamise pärast“, mille tulemused olid vastavalt 4 ja 1,16. Negatiivse mõttega väidete puhul sai väiksema aritmeetilise keskmise (1,6) ja madalama standardhällve (0,92) väide „Leian, et jäätmete sorteerimine ei paranda keskkonna heaolu“.

Tabel 1. Afektiivset komponenti mõõtvate väidete statistiline analüüs

Positiivse suhtumisega väited	aritmeetiline keskmine	standardhälve
Leian, et jäätmete sorteerimine on oluline ning vastutustundlik tegevus puhta keskkonna nimel	4,5	0,75
Ma hoolin keskkonna kvaliteedist ja puhtusest	4,4	0,84
Ma olen mures planeedi ressursside raiskamise pärast	4,0	1,16
Negatiivse suhtumisega väited		
Leian, et jäätmete sorteerimine ei paranda keskkonna heaolu	1,6	0,92
Ma ei mõtle jäätmete sorteerimisele, see teema ei ole minu jaoks oluline	1,9	1,08

Allikas: (autori koostatud)

Järgmiseks lasti hinnata viite väidet, mis mõõtsid kognitiivset komponenti – määratleb isiku tõekspidamisi ja arusaamasid hoiakut tekitava asja suhtes. Viiest väitest 1 on negatiivse sisuga lause, ülejäänud on positiivsed. Üle poolte vastajatest (68%) nõustus täielikult väitega, et „Tootjad peaksid panema suuremat rõhku keskkonnasõbralikule pakendamisele“. Positiivse sisuga lausetest valiti vastusevariante 1 – ei nõustu üldse, kõige rohkem (8%) väite „Jäätmete sorteerimine on vastavuses mu tõekspidamiste/uskumustega“ puhul. Negatiivse sisuga lause puhul ei nõustunud väitega peaaegu pooled (48%) vastanutest. Selle ploki vastuste jaotuvust illustreerib ka joonis 6.



Joonis 6. Kognitiivset komponenti mõõtvate väidete tulemused. (% n=168)
Allikas: (autori koostatud)

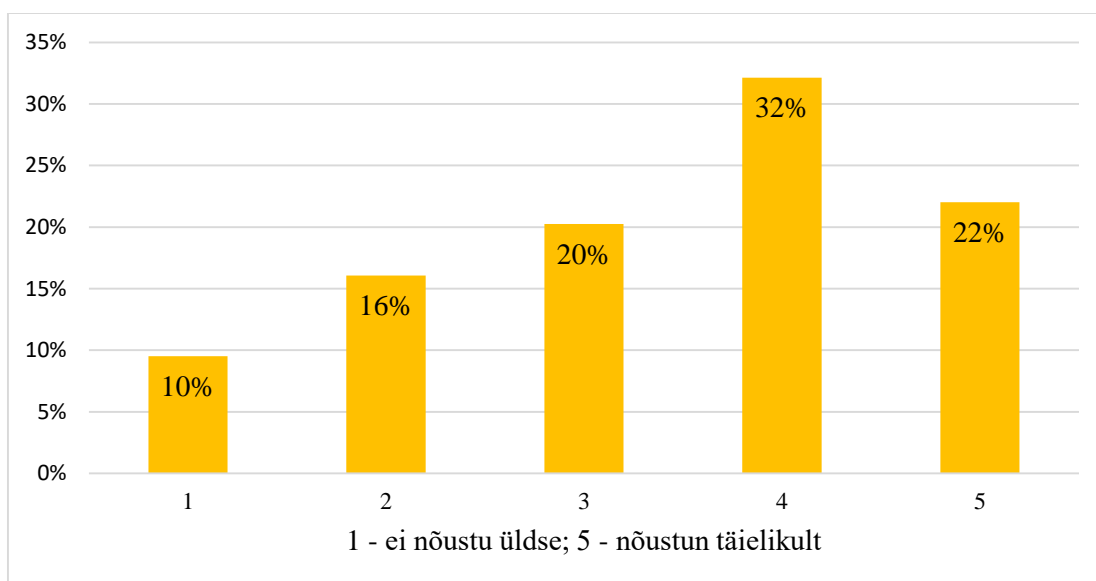
Kognitiivsete väidete statistilise analüüsi tulemusi on võimalik näha tabelist 2. Positiivsete sisuga lausetest kõige väiksema aritmeetilise keskmisega (3,5) on väide „Peaa ennast keskkonnasõbralikult käituvaks inimeseks“ ehk siis selle väitega nõustuti võrreldes teistega, kõige vähem. Kõige suurem aritmeetiline keskmine (4,5) oli lausel „Tootjad peaksid panema suuremat rõhku keskkonnasõbralikule pakendamisele“, mis näitab, et sellega nõustuti kõige rohkem. Antud väitel on ka kõige väiksem standardhälve kordajaga 0,8, mis näitab väikest vastuste hajuvust. Kõige suurem vastuste hajuvus ilmnes aga väite „Iga inimese kohustuseks on sorteerida enda majapidamises tekkinud jäätmeid“ puhul, mille standardhälbe kordajaks tuli 2,52. Üldiselt on kõikide positiivsete väidete aritmeetiline keskmine üle poole, mis näitab, et inimesed nõustuvad rohkem. Negatiivse väite aritmeetiline keskmine on 1,9 – mis on ka hea, see näitab, et keskmiselt inimesed pigem ei nõustu väitega „Tavaline kodanik ei saa teha midagi saaste tekke vähendamiseks“

Tabel 2. Kognitiivset komponenti mõõtvate väidete statistiline analüüs.

Kognitiivsed väited	Aritmeetiline keskmine	Standardhälve
Peaaegu keskkonnasõbralikult käituvaks inimeseks	3,5	0,92
Tootjad peaksid panema suuremat rõhku keskkonnasõbralikule pakendamisele	4,5	0,80
Iga inimese kohustuseks on sorteerida enda majapidamises tekkinud jäätmeid	4,0	2,52
Jäätmete sorteerimine on vastavuses muude töekspidamiste/uskumustega	3,6	1,27
Tavaline kodanik ei saa teha midagi saaste tekke vähendamiseks	1,9	1,05

Allikas: (Autori koostatud)

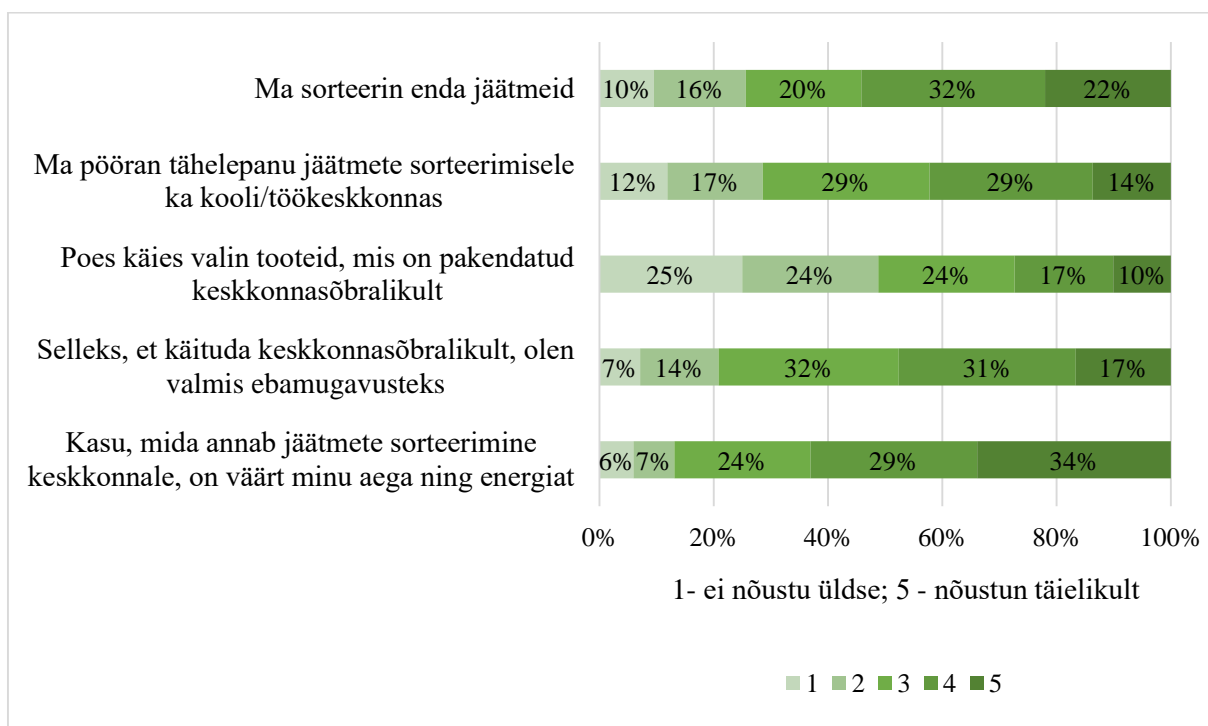
Inimesi, kes nõustusid väitega, et nad sorteerivad jäätmeid täielikult ehk valisid vastusevariandi 5, oli kokku 37 ehk 22% vastajatest. Antud väite puhul kujunes moodiks variant 4 ning aritmeetiliseks keskmiseks 3,4. Variandiga 4 hindaski enda käitumist 54 inimest ehk 32% vastanutest nagu on näha ka jooniselt 5. Antud tulemus näitab, et enamus noored hindavad enda käitumist jäätmete sorteerimisel pigem paremapoolseks või keskpäraseks. Inimesi, kes hindasid enda käitumist vastusevariandiga 1 oli kokku ainult 16 ehk 10% vastanutest. Illustreerib joonis 7.



Joonis 7. Vastajate hinnang väitele „Ma sorteerin enda jäätmeid“ n%=168

Allikas: (autori koostatud)

Lisaks lasti veel hinnata nelja käitumisega seotud väidet. Täielikult nõustuti kõige rohkem (34%) väitega, et „Kasu, mida annab jäätmete sorteerimine keskkonnale, on väärt minu aega ning energiat“. Kõige vähem nõustuti ehk valiti vastusevarianti 1 väite „Poes käies valin tooteid, mis on pakendatud keskkonnasõbralikult“ puhul (25%). See näitab, et inimesed ei pööra poes käies tähelepanu, kuidas nende ostetud tooted on pakendatud. Kõikide väidete vastuste jaotuvust on võimalik näha jooniselt 8.



Joonis 8. Käitumist mõõtvate väidete tulemused. (% n=168)

Allikas: (autori koostatud)

Kõige kõrgema aritmeetilise keskmisega on väide „Kasu, mida annab jäätmete sorteerimine keskkonnale, on väärt minu aega ning energiat“, mille tulemuseks tuli 3,8 ning on ka kõige väiksema standardhälbega – 1,13. Enamus väidete aritmeetiline keskmine jäi pigem positiivseks olles suurem kui 3. Kõige väiksem aritmeetiline keskmine ilmnis väite „Poes käies valin tooteid, mis on pakendatud keskkonnasõbralikult“ puhul, mille aritmeetiline keskmine on kõigest 2,6, samuti on sellel väitel ka kõige suurem standardhälve, kordajaga 1,3, mis näitab, et vastused selle lause puhul varieerusid kõige rohkem. Standardhälve on suur kõikide lausete puhul olles suurem kui 1. Kõiki tulemusi on võimalik näha tabelist 3.

Tabel 3. Käitumise väidete statistiline analüüs.

	Aritmeetiline keskmine	Standardhälve
Kasu, mida annab jäätmete sorteerimine keskkonnale, on väärt minu aega ning energiat	3,8	1,17
Selleks, et käituda keskkonnasõbralikult, olen valmis ebamugavusteks	3,4	1,13
Ma pöoran tähelepanu jäätmete sorteerimisele ka kooli/töökeskkonnas	3,2	1,21
Ma sorteerin enda jäätmeid	3,4	1,26
Poes käies valin tooteid, mis on pakendatud keskkonnasõbralikult	2,6	1,30

Allikas: (autori koostatud)

Veel lasti vastajatel hinnata kui tihti nad erinevat tüüpi jäätmeid sorteerivad. Vastuste põhjal sorteeritakse eraldi kõige rohkem taaramärgisega pudeleid ja purke, mida hindas vastusevariandiga 5 – igal võimalusel 136 inimest ehk 81% vastanutest. Kõige vähem sorteeritakse eraldi pakendijäätmeid, mida hindas vastusevariandiga 1 – mitte kunagi, 25 inimest ehk 15% vastanutest. Täpsemalt inimeste sorteerimise käitumise sageduse kohta on võimalik näha jooniselt 9.



Joonis 9. Vastajate sorteerimise sagedus erinevat tüüpi jäätmete puhul (% n=168)

Allikas: (autori koostatud)

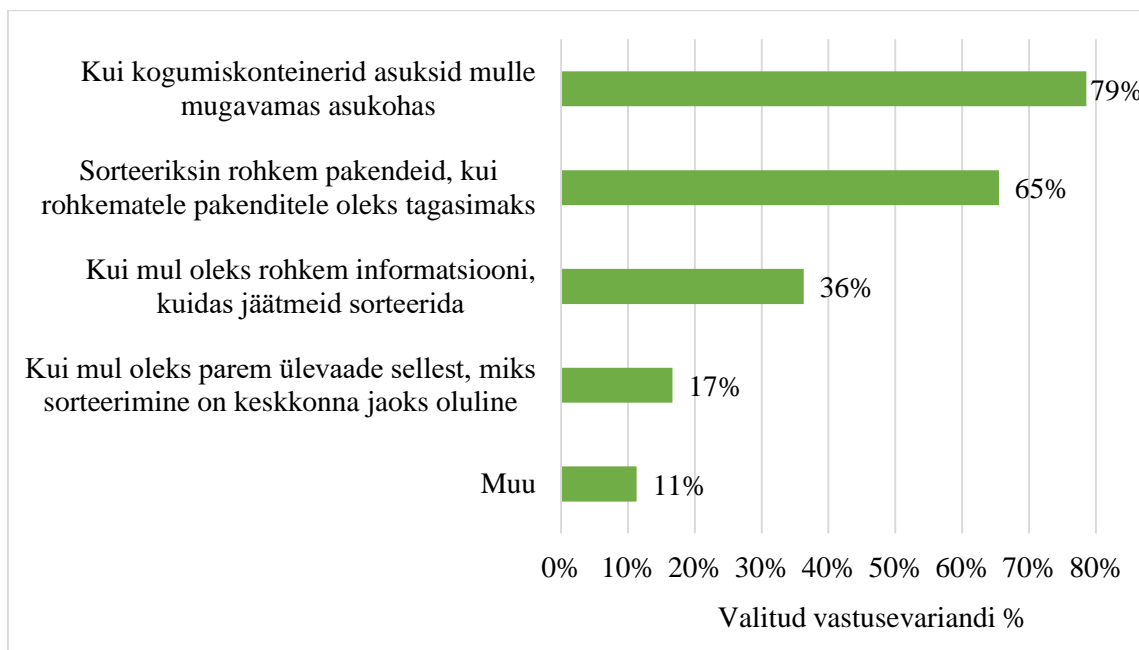
Autor viis käitumise andmete kontrolliks läbi statistika andmeanalüüsi, vaata tabelit 4. Kõige väiksema varieeruvusega on taaramärgisega pudelite/purkide sorteerimine, mille standardhälve väärtuseks on 0,69. Mis tuleb siis sellest, et väga suur osakaal inimestest valisid sama vastusevariante ning suur kõikumine puudub. Kõige suurema vastuste varieeruvusega on sama standardhälbega, 1,38, nii biolagunevad kui ka ohtlikud jäätmed. Neid jäätmeid sorteerivad inimesed kõige rohkem erinevalt. Aritmeetiline keskmine näitab, et keskmiselt on inimeste sorteerimiskaldused paremad kui halvemad kuna kõik tulemused jäävad üle keskmise variandi. Kõige madalama tulemusega on biolagunevad jäätmed, mille puhul on aritmeetiline keskmine 3,2 ning kõrgeim taaramärgisega pudelid/purgid tulemusega 4,7.

Tabel 4. Käitumise sageduse statistiline analüüs.

Jäätmed/väide	Aritmeetiline keskmine	Standardhälve
Pakendijäätmeid	3,3	1,34
Paberit/pappi	3,9	1,27
Biolagunevaid jäätmeid	3,2	1,38
Segaolemejäätmeid ehk olmeprügi (nt: vanad riided, kosmeetika, CD-plaadid jne)	3,3	1,36
Klaasist pudeleid ja purke	4,2	1,16
Taaramärgisega pudeleid/purke	4,7	0,69
Ohtlikke jäätmeid (nt: aegunud ravimeid, patareisid, akusid, kemikaale)	3,8	1,38

Allikas: (autori koostatud)

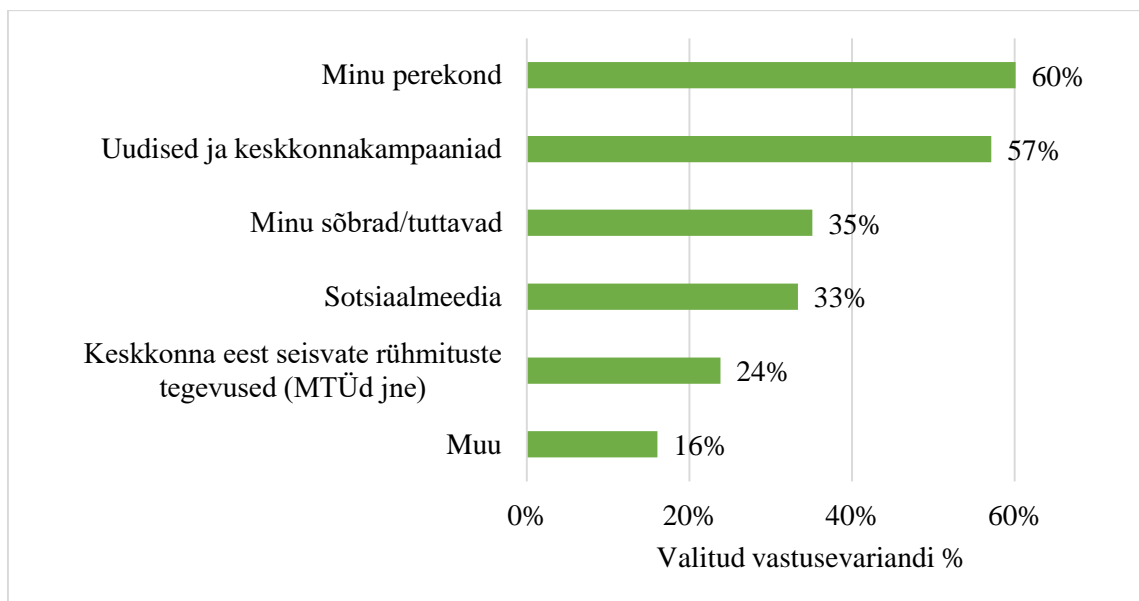
Lisaks küsiti vastaja käest veel motiveerivaid (vaata joonist 10) ning mõjuvaid (vaata joonist 11) tegureid. Kõige rohkem motiveeriks jäätmeid rohkem sorteerima vastajate sõnul see kui kogumiskonteinerid asuksid neile mugavamas asukohas. Antud vastusevariandi valis lausa 79% vastajatest. Järgmisena, mida valis ka üle poole vastajatest – 65%, leiti, et rohkem motiveeriks sorteerima ka see kui rohkematel pakenditel oleks kehtestatud tagasimaks. Ülejäänud vastusevariante valis alla poole vastajatest. Vastajad leidsid, et rohkem informatsioon (36%) ega parem ülevaade jäätmete sorteerimise olulisusest (17%) ei motiveeriks neid rohkem sorteerima. Muu vastusevariandi all toodi mitu korda välja, et mitte miski ei motiveeriks rohkem sorteerima. Samas oli ka öeldud, et polegi rohkem motivatsiooni vaja kuna juba sorteeritakse. Veel arvatakse seda, et prügiautodes lähevad kõik jäätmed uuesti segamini ning seega ei tunta vajadust sorteerida. Toodi välja, et kui saaks kindel olla, et nii pole, siis see motiveeriks sorteerima küll. Lisaks leiti, et üksikisiku tasand ei ole piisav motivaator, öeldi, et see peaks olema ühiskonna norm ja kui ainult „nemad seda teevad“, siis see ei ole piisav. Samuti toodi veel mitmeid kordi eraldi välja, et ikkagi sorteerimisvõimalus peaks olema võimalikult mugavaks tehtud ning rohkem peaks olema nii elukoha juures kui ka linnapildis erinevatele jäätmetele mõeldud konteinereid.



Joonis 10. Motiveerivad tegurid.

Allikas: (Autori koostatud)

Mõjutavate tegurite jaotavust illustreerib joonis 11. Kõige rohkem mõjutab vastajate sõnul nende jäätmete sorteerimise tegevust nende perekond, seda varianti valis lausa 60% vastajatest. Väga väikese vahega leiti, et ka uudised ning keskkonnakampaaniad mõjutavad sorteerimistegevust päris palju, seda valis 57% vastajatest. Järgmiste variantide puhul toimus suur langus, vähesed vastajad tunnevad, et nende sõbrad/tuttavad (35%) ning sotsiaalmeedia (33%) nende tegevust mõjutavad. Veel vähem leidsid vastajad, et neid mõjutavad keskkonna eest seisvad rühmitused (24%). Muu (16%) valiku all toodi välja kõige rohkem, et neid mõjutab omandatud haridus, ülikoolis olevad ained ning teadlikkus. Veel toodi mitmeid kordi välja, et vastaja enda hoolivus ning empaatiavõime keskkonna vastu mõjutab neid rohkem sorteerima. Taaskord toodi ka mõjutavate tegurite all välja, et erinevate prügikastide olemasolu mõjutab rohkem sorteerima ning samas ka vastupidi. Paar korda öeldi ka, et pole mõjutavaid faktoreid ja ei sorteerita nagunii ning, et tehakse seda peale sunnitult, sest on nõutud kas töökoha või korteriühistu poolt.



Joonis 11. Mõjutajad. % n=168

Allikas: (autori koostatud)

Korrelatsioonianalüüsist tuli välja, et kõige suurem keskmine seos ilmnes käitumise väite „Selleks, et käituda keskkonnasõbralikult, olen valmis ebamugavusteks“ ja hoiaku afektiivse komponendi väite „Ma olen mures planeedi ressursside raiskamise pärast“ vahel, nende kordajaks tuli 0,64. Natukene väiksema kordajaga 0,62 tuli keskmine seos käitumise väite „Kasu, mida annab jäätmete sorteerimine keskkonnale, on väärt minu poolt panustatud aega ning energiat“ ja afektiivse komponendi väite „Leian, et jäätmete sorteerimine on oluline ning vastutustundlik tegevus puhta keskkonna nimel“ vahel. Kognitiivse hoiaku väite „Iga inimese kohustuseks on sorteerida enda majapidamises tekkinud jäätmeid“ ja käitumise väite „Kasu, mida annab jäätmete sorteerimine keskkonnale, on väärt minu aega ning energiat“ vahel oli kõige suurem kordaja 0,63. Tervet korrelatsioonitabelit on võimalik näha lisa 2.

3.3. Järeldused ja ettepanekud

Uuringust tuleb välja, et inimesed hindasid hoiakutega seotud väiteid pigem hästi, mis näitab, et inimeste hoiakud on pigem positiivsemad. Positiivsemaid vastuseid anti rohkem afektiivsete komponente hinnatavate väidete juures kui kognitiivsete väidete hindamisel. Vastustest tuli välja see, et inimesed usuvad väga tugevalt, et tootjad peaksid panema suuremat rõhku keskkonnasõbralikule pakendamisele, samas poole vähem nõustuti täielikult sellega, et iga

inimese kohustuseks on sorteerida enda majapidamises tekkinud jäätmeid. Sellest võib välja lugeda, et inimesed peavad keskkonnahoidmist rohkem teiste ülesandeks ning ei usuta nii väga üksikisiku tegutsemise tasandile. Samas väitega, et tavaline kodanik ei saa midagi saaste tekkimise vähendamiseks teha, ei nõustunud peaaegu pooled inimesed. Sellest saab järeldada, et kui ei usuta, et jäätmete sorteerimine kõigi kohustus on, aga samas, et tavaline kodanik saab midagi keskkonna nimel ära teha, siis võib eeldada, et usutakse teistesse ja parematesse meetmetesse keskkonna abistamiseks.

Inimesed hindavad enda käitumist jäätmete sorteerimise suhtes pigem keskpäraselt või positiivselt. Väga halvaks enda käitumist pigem ei peetud. Kõige vähem nõustuti väitega, et poes käies valitakse keskkonnasõbralikult pakendatud tooteid. See näitab seda, et noored ei enneta jäätmete tekkimist. Samas leitakse, et jäätmete sorteerimisest tulenevad ebamugavused ning panustatav aeg ja energia on seda väärt, et käituda keskkonnasõbralikult. Erinevate jäätmete sorteerimisesagedusest ilmnes aga, et enim sorteeritakse taaramärgistusega pudeleid ja purke ning seejärel alles teisi jäätmeid. Seda motiveerib arvatavasti asjaolu, et nende jäätmete tagastuspunkti viies on võimalik saada tasu. Kõige vähem sorteeritakse pakendijäätmeid. Põhjuseid, miks neid eraldi ei sorteerita võib olla mitmeid, üheks võimaluseks võib olla asjaolu, et ei ole läheduses kogumiskonteinereid või selles, et inimeste jaoks tekitab nende jäätmete sorteerimine segadust.

Inimesed peavad mugavust kõige olulisemaks asjaoluks jäätmete sorteerimisel, väga suur osa vastajatest leidis, et neid motiveeriks rohkem sorteerima see kui kogumiskonteinerid oleksid neile lähemal. Erinevaid prügikaste väga palju juurde tulnud ning paljudes kortermajades just on võimalus jäätmeid sorteerida. Siiski peaks veel rohkem mõtlema sellele, et inimestele sorteerimist mugavamaks teha.

Hoiakute ning käitumise vahel ei leitud mitte ühtegi tugevat seost, mis näitab seda, et see, kuidas inimesed mõtlevad jäätmete sorteerimisest ning, kuidas nad käituvad ei lange sageli omavahel kokku. Samas võib olla ka asi selles, et autoril poolt koostatud küsimustikus lasti hinnata kohati liiga üldiseid hoiakuväiteid, mis ei seetõttu nii tugevalt ei seletada ära isiku käitumist. Sellegi poolest leiti keskmise tugevusega seoseid, näiteks inimesed, kes on mures planeedi ressurside raiskamise pärast tõenäolisemalt on valmis ka rohkemateks ebamugavusteks, mida toob kaasa keskkonnasõbralikult käitumine. Samuti ka inimesed, kes leiavad, et jäätmete sorteerimine on oluline ja vastutustundlik tegevus keskkonna nimel on suurema tõenäosusega valmis panustama rohkem aega ja energiat jäätmete sorteerimisele. Need vastajad, kes leiavad, et iga inimese

kohustuseks on sorteerida enda majapidamises tekkinud jäätmeid, on ka suurema tõenäosusega valmis panustama rohkem aega ja energiat jäätmete sorteerimisele. Nagu välja on tulnud ka varasematest uuringutest, siis hoiakud võivad olla küll positiivsed, aga see ei kindlusta veel vastavat käitumist.

Edasistes uuringutes soovitab töö autor analüüsida kõiki vanuserühmasid nende hoiakute ja käitumise osas jäätmete sorteerimisel. Lisaks võiks lisaks käitumise uurida ka tarbijate harjumusi. Samuti samast valdkonnast, aga teise nurga alt soovitab autor uurida ka tarbijate materjalide taaskasutamist.

KOKKUVÕTE

Uuringus kajastuvaks peamiseks probleemiks on, et informatsioon selle kohta milline on seos noorte hoiakute ning nende käitumise vahel jäätmete sorteerimise suhtes, on puudulik. Sellest lähtuvad oli eesmärk välja selgitada, millised on noorte hoiakud jäätmete sorteerimise suhtes ja millises seoses on need käitumisega.

Uurimistöös kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit ning koostati veebipõhine küsitlus. Peamiseks sihtrühmaks valis autor noored vanuses 18-29. Vastuseid saadi kokku 195, millest sobilikku vanusegruppi kuulus 168.

Jäätmete sorteerimise käitumist hinnatakse enda puhul pigem positiivselt. Inimesi, kes nõustusid väitega, et nad sorteerivad jäätmeid täielikult ehk valisid vastusevariandi 5, oli kokku 37 ehk 22% vastajatest. Käitumise väidete puhul jäid enamuse aritmeetilised keskmised 3 ja 4 vahele. Tulemustest selgus, et vastajate hoiakud on pigem positiivsemad kui käitumine, aritmeetilised keskmised jäid enamasti 4 ja 5 vahele. Korrelatsioonianalüüsist ilmnnes, et väga tugevaid seoseid käitumise ja hoiakute väidete vahel ei esine. Küll on aga mitmeid keskmise tugevusega seoseid. Näiteks kõige suurem keskmine seos ilmnnes käitumise väite „Selleks, et käituda keskkonnasõbralikult, olen valmis ebamugavusteks“ ja hoiaku afektiivse komponendi väite „Ma olen mures planeedi ressursside raiskamise pärast“ vahel, nende kordajaks tuli 0,64. Põhjus, miks ei ilmenud väga tugevaid seoseid võib olla selles, et hinnatavad väited jäid liiga üldiseks. Samas aga on ka varasematest uuringutest sarnast tulemust leitud ning positiivsed hoiakud ei pruugigi alati käitumist nii tugevalt mõjutada.

Kõige rohkem sorteeritakse taaramärgisega pudeleid/purke, mis pole ka üllatav asjaolu arvestades, et neilt saab tarbija tagasimaksu. Kõige rohkem motiveeriks jäätmeid rohkem sorteerima vastajate sõnul see kui kogumiskonteinerid asuksid neile mugavamas asukohas. Antud vastusevarianti valis lausa 79% vastajatest ning enim mõjutab vastajate sõnul nende jäätmete sorteerimise tegevust nende perekond, seda varianti valis lausa 60% vastajatest.

Töö autor soovib edasistes uuringutes analüüsida kõiki vanuserühmasid nende hoiakute ja käitumise osas jäätmete sorteerimisel. Lisaks võiks peale käitumise uurida ka tarbijate harjumusi. Samuti samast valdkonnast, aga teise teemana soovib autor uurida ka tarbijate materjalide taaskasutamist.

SUMMARY

YOUNG ADULTS' ATTITUDES TOWARDS WASTE RECYCLING

Karmen Tamm

The purpose of this research was to find out young adults' attitudes towards waste recycling and to see, in what relation they are with recycling behavior. To reach that aim two main research questions were posted. Firstly, what are young adults' attitudes towards waste recycling and secondly, to which extent there is a gap between young adults' recycling attitudes and behavior.

The research theoretical background defines, what attitudes are. Also, a closer look has been taken to attitude components and functions, in addition, it includes, how attitudes can be measured. Theoretical background also includes different ways, how ones' attitudes form and how they may affect behavior. Finally, there is a section dedicated to different ways to change attitudes.

To find out young adults attitudes, the author carried out Internet-based quantitative survey. The survey contained mostly statements about recycling attitude and behavior, which were given Likert scale 5-point values (1 – do not agree at all; 5 – agree completely). The main target group was people between the ages 18 to 29. Author gathered the total of 195 answers, which of in the right age group belonged a total of 168 people. From 168 respondent 109 were female and 59 male. The largest proportion of respondents, total of 82 people, belonged to the age group 22-25.

To analyze the results the author used descriptive statistics (arithmetic average and standard deviation) and created charts and tables. To check the connection between attitudes and behavior Spearman correlation analysis was used.

The results showed that people rated their behavior positively. 22% of the respondents completely agreed (chose option 5) with the statement that they recycle their waste. Most of the behavioral statements arithmetic average results stayed in the range of 3 to 4. From the results it was discovered, that people's attitude were more positive than behavior. Most of the attitude statements

arithmetic average results stayed in the range of 4 to 5. For example total of 64% of people agreed completely with the statement, that they think recycling is important and responsible action for the clean environment.

The correlation analysis did not find any very strong relations between attitudes and behavior. However there were a lot of moderate uphill relations. With the largest value (0,64) was found between behavioral and attitude statements, which said that to behave environmentally friendly I am ready for some inconvenience and I am worried about the planet resources.

People mostly recycle refundable waste like bottles and cans. Which is not surprising since they, so to say, get paid for it. According to respondents, they would recycle their waste more if different kinds of collection containers were in a more convenient location for them. With that the total of 79% of the respondents agreed. Also, people said that their recycling behavior was influenced the most by their family, 60% of the respondents agreed with that.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Aksan, Z., Çelikler, D. (2017). The development of a recycling awareness scale for prospective science teachers. – Educational Studies: 43, 567-583.
- Ajzen, I. (2005). Mapping Social Psychology: Attitudes, personality and behavior. 2nd ed. Maidenhead: Open University Press. Kättesaadav: <https://psicoexperimental.files.wordpress.com/2011/03/ajzeni-2005-attitudes-personality-and-behaviour-2nd-ed-open-university-press.pdf> (09.04.2018)
- Ajzen, I., Fishbein, M. (2005). The handbook of attitudes: The Influence of Attitudes on Behavior. London: Lawrence Erlbaum Associates. Kättesaadav: <https://www.researchgate.net/publication/264000974> (09.04.2018)
- Anand, S. V. 2013. Global Environmental Issues 2. Open Access Scientific Reports. Kättesaadav: <https://www.omicsonline.org/scientific-reports/2157-7617-SR-632.pdf> (28.04.2018)
- Bachmann, T., Maruste R. (2011). Psühholoogia alused. 3. tr. Tallinn: TEA Kirjastus
- Fabrigar, L. R., MacDonald, T. K., Wegener, D. T. (2005). The Handbook of Attitudes: The Structure of Attitudes. London: Routledge. Kättesaadav: <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781410612823.ch3> (09.04.2018)
- Fishbein, M., Ajzen, I. (1975). Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research. Canada: Addison-Wesley Publishing Company.
- Hayes, N. (2002) Sotsiaalpsühholoogia alused. Tallinn: Külim.
- Hogg, M. A., Vaughan, G. M. (2010). Essentials of Social Psychology. 1st ed. Harlow: Pearson. Kättesaadav: <http://www.yanchukvladimir.com/docs/Library/Essentials%20of%20social%20psychology%202010.pdf> (09.04.2018)
- Jäätmed. Eesti Keskkonnaministeeriumi koduleht. Kättesaadav: <https://www.envir.ee/et/jaatmed> (10.04.2018)
- Jäätmeseadus. Riigikogu seadus. 28.01.2004 // RT I 2004, 9, 52.
- Jäätmehoolduse organisatsioonilised aspektid ja kohustused. Eesti Keskkonna-ministeerium. Kättesaadav: http://www.envir.ee/sites/default/files/organisatsioonilised_aspektid_ja_kohustused.pdf (10.04.2018)

- Jäätmete sortimine. (2018) Eesti Keskkonnaministeeriumi koduleht. Kättesaadav: <https://www.envir.ee/et/jaatmete-sortimine> (10.04.2018)
- Jäätmestatistika. (2017) Eurostat. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Waste_statistics/et (10.04.2018)
- Kalafatis, S. P., Pollard, M., East, R., Tsogas, M. H. (1999) Green marketing and Ajzen's theory of planned behaviour: a cross-market examination, *Journal of Consumer Marketing*, Vol. 16 Issue: 5, 441-460
- Latif, S. A., Omar, M. S. (2011) Recycling Behaviour in Tioman Island: A Case Study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 36. 707 – 715
- Ramayah, T., Lee, J. W. C., Lim, S. (2012). Sustaining the environment through recycling: An empirical study. *Journal of Environmental Management* Issue: 102, 141-147
- Pakendiseadus. Riigikogu seadus. 21.04.2004 // RT I 2004, 41, 278.
- Philipchalk, P. R. (1995). *Invitation to social psychology*. Orlando: Harcourt Brace College Publishers
- Valle, P., E. Reis, J. Menezes, and E. Rebelo. (2004). Behavioral Determinants of Household Recycling Participation: The Portuguese Case. *Environment and Behavior* 36 (4): 505–540
- Wan, C., Cheung, R., Shen, G. Q. (2012). Recycling attitude and behaviour in university campus: a case study in Hong Kong, *Facilities*, Vol. 30 Issue: 13/14, 630-646

LISAD

Lisa 1. Koostatud küsimustik koos tulemustega.

Lugupeetud vastaja!

Olen Tallinna Tehnikaülikooli äranduse bakalaureuseõppe tudeng ning seoses kooli lõpetamisega kirjutan uurimis- ning lõputööd noorte hoiakutest, käitumisest ning teadlikkusest jäätmete sorteerimise suhtes.

Küsimustik on jaotatud kahe lehe peale, teisel lehel asuvad küsimused vastaja kohta.

Tervele küsimustikule vastamine võtab aega ligikaudu 5 minutit.

Teie vastused jäävad anonüümseteks ning üksiktulemusi ei avaldata.

Suur aitäh kõigile vastajatele!

Lisa 1. järg

Palun hinnake järgmiseid väited 5-palli skaalal. (1 - ei nõustu üldse, 5 - nõustun täielikult) n%=168

	1 – Ei nõustu üldse	2	3	4	5 – Nõustun täielikult
Leian, et jäätmete sorteerimine on oluline ning vastutustundlik tegevus puhta keskkonna nimel	0%	2%	10%	24%	64%
Leian, et jäätmete sorteerimine ei paranda keskkonna heaolu	65%	22%	7%	5%	1%
Ma ei mõtle jäätmete sorteerimisele, see teema ei ole minu jaoks oluline	46%	24%	20%	7%	2%
Ma hoolin keskkonna kvaliteedist ja puhtusest	1%	3%	11%	27%	58%
Ma olen mures planeedi ressurside raiskamise pärast	3%	11%	17%	23%	47%

Allikas: (autori koostatud)

Lisa 1. järg

Palun hinnake järgmisi väiteid 5-palli skaalal. (1 - ei nõustu üldse, 5 - nõustun täielikult) % n=168

	1 – Ei nõustu üldse	2	3	4	5 – Nõustun täielikult
Jäätmete sorteerimine on vastavuses mu tõekestpidamiste/uskumustega	8%	13%	20%	29%	30%
Iga inimese kohustuseks on sorteerida enda majapidamises tekkinud jäätmeid	6%	7%	20%	35%	33%
Tootjad peaksid panema suuremat rõhku keskkonnasõbralikule pakendamisele	1%	2%	7%	22%	68%
Tavaline kodanik ei saa teha midagi saaste tekke vähendamiseks	48%	29%	13%	8%	2%
Pean ennast keskkonnasõbralikult käituvaks inimeseks	2%	9%	39%	36%	14%

Allikas: (autori koostatud)

Lisa 1. järg

Palun hinnake järgmiseid väited 5-palli skaalal. (1 - ei nõustu üldse, 5 - nõustun täielikult) n%=168

	1 – Ei nõustu üldse	2	3	4	5 – Nõustun täielikult
Ma sorteerin enda jäätmeid	10%	16%	20%	32%	22%
Ma pööran tähelepanu jäätmete sorteerimisele ka kooli/töökeskonnas	12%	17%	29%	29%	14%
Kasu, mida annab jäätmete sorteerimine keskkonnale, on väärt minu aega ning energiat	6%	7%	24%	29%	34%
Selleks, et käituda keskkonnasõbralikult, olen valmis ebamugavusteks	7%	14%	32%	31%	17%
Poes käies valin tooteid, mis on pakendatud keskkonnasõbralikult	25%	24%	24%	17%	10%

Allikas: (autori koostatud)

Lisa 1. järg

Kui tihti Te erinevaid jäätmeid sordite? (1 - mitte kunagi, 5 - alati, igal võimalusel) n%=168

	1 – Mitte kunagi	2	3	4	5 – Alati igal võimalusel
Pakendijäätmeid	15%	13%	23%	27%	22%
Paberit/pappi	9%	7%	11%	29%	44%
Biolagunevaid jäätmeid	14%	20%	23%	18%	24%
Segaolemejäätmeid ehk olmeprügi (nt: vanad riided, kosmeetika, CD-plaadid jne)	14%	16%	20%	27%	23%
Klaasist pudeleid ja purke	7%	3%	11%	23%	56%
Taaramärgisega pudeleid/purke	1%	5%	5%	13%	81%
Ohtlikke jäätmeid (nt: aegunud ravimeid, patareisid, akusid, kemikaale)	9%	14%	9%	22%	46%

Allikas: (autori koostatud)

Lisa 1. järg

Mis motiveeriks Teid jäätmeid rohkem sorteerima? Valige kõik sobilikud variandid. n%=168

	Tulemused %
Kui mul oleks rohkem informatsiooni, kuidas jäätmeid sorteerida	36%
Kui kogumiskonteinerid asuksid mulle mugavamas asukohas	79%
Kui mul oleks parem ülevaade sellest, miks sorteerimine on keskkonna jaoks oluline	17%
Sorteeriksin rohkem pakendeid, kui rohkematele pakenditele kehtestataks tagasimaks (taara)	65%
Muu	11%

Allikas: (autori koostatud)

Minu jäätmete sorteerimist mõjutavad/on mõjutanud...? Valige kõik sobilikud variandid. n%=168

	Tulemused %
Minu sõbrad/tuttavad	35%
Minu perekond	60%
Uudised ja keskkonnakampaaniad	57%
Sotsiaalmeedia	33%
Keskkonna eest seisvate rühmituste tegevused (MTÜd jne)	24%
Muu	16%

Allikas: (autori koostatud)

Lisa 1. järg

Sotsiaal-demograafilised andmed (N=195):

Sugu

Mees	33%
Naine	67%

Allikas: (autori koostatud)

Vanus

Alla 18	4%
18-21	34%
22-25	42%
26-29	10%
30...	10%

Allikas: (autori koostatud)

Olemasolev haridustase

Põhiharidus	5,6%
Kutse-, kesk- või keskeriharidus	66,25
Rakenduskõrgharidus	3,1%
Bakalaureusekraad	15,4%
Magistrikraad	9,7%
Doktorikraad	0%

Allikas: (autori koostatud)

Lisa 1. järg

Kui olete hetkel üliõpilane, siis palun märkige, millises kõrgkoolis käite

Tallinna Tehnikaülikool	38,8%
Tallinna Tehnikakõrgkool	11,5%
Tallinna Ülikool	0,8%
Eesti Maaülikool	4,6%
Tartu Ülikool	32,1%
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	5,3%
Eesti Merekadeemia	1,5%
Muu	5,3%

Allikas: (autori koostatud)

Teie keskmine netosissetulek kuus

Kuni 400 eurot	26,7%
401-600 eurot	13,3%
601-800 eurot	8,7%
801-1000 euro	12,3%
Üle 1000 euro	19%
Ei soovi avaldada	26,7%

Allikas: (autori koostatud)

Lisa 2. Korrelatsioonitabel

Afektiiivne väide 1 - Leian, et jäätmete sorteerimine on oluline ning vastutustundlik tegevus puhta keskkonna nimel

Afektiiivne väide 2 - Leian, et jäätmete sorteerimine ei paranda keskkonna heaolu

Afektiiivne väide 3 - Ma ei mõtle jäätmete sorteerimisele, see teema ei ole minu jaoks oluline

Afektiiivne väide 4 - Ma hoolin keskkonna kvaliteedist ja puhtusest

Afektiiivne väide 5 - Ma olen mures planeedi ressursside raiskamise pärast

Käitumise väide 1 - Ma sorteerin enda jäätmeid

Käitumise väide 2 - Ma pööran tähelepanu jäätmete sorteerimisele ka kooli/töökeskkonnas

Käitumise väide 3 - Kasu, mida annab jäätmete sorteerimine keskkonnale, on väärt minu aega ning energiat

Käitumise väide 4 - Selleks, et käituda keskkonnasõbralikult, olen valmis ebamugavusteks

Käitumise väide 5 - Poes käies valin tooteid, mis on pakendatud keskkonnasõbralikult

Kognitiivne väide 1 – Jäätmete sorteerimine on vastavuses mu tõekspidamiste/uskumustega

Kognitiivne väide 2 - Iga inimese kohustuseks on sorteerida enda majapidamises tekkinud jäätmeid

Kognitiivne väide 3 - Tootjad peaksid panema suuremat rõhku keskkonnasõbralikule pakendamisele

Kognitiivne väide 4 - Tavaline kodanik ei saa teha midagi saaste tekke vähendamiseks

Kognitiivne väide 5 - Pean ennast keskkonnasõbralikult käituvaks inimeseks

Muutjad	Afektiiivne väide 1	Afektiiivne väide 2	Afektiiivne väide 3	Afektiiivne väide 4	Afektiiivne väide 5	Käitumise väide 1	Käitumise väide 2	Käitumise väide 3	Käitumise väide 4	Käitumise väide 5	Kognitiivne väide 1	Kognitiivne väide 2	Kognitiivne väide 3	Kognitiivne väide 4	Kognitiivne väide 5
Afektiiivne väide 1	1	-0,507	-0,419	0,519	0,520	0,428	0,380	0,620	0,481	0,355	0,521	0,570	0,391	-0,357	0,326
Afektiiivne väide 2	-0,507	1	0,509	-0,274	-0,316	-0,265	-0,262	-0,486	-0,321	-0,243	-0,385	-0,499	-0,288	0,491	-0,177
Afektiiivne väide 3	-0,419	0,509	1	-0,443	-0,409	-0,528	-0,357	-0,460	-0,359	-0,295	-0,421	-0,458	-0,296	0,344	-0,450
Afektiiivne väide 4	0,519	-0,274	-0,443	1	0,582	0,448	0,332	0,542	0,494	0,431	0,505	0,415	0,426	-0,321	0,470
Afektiiivne väide 5	0,520	-0,316	-0,409	0,582	1	0,395	0,381	0,515	0,639	0,432	0,522	0,397	0,387	-0,342	0,341
Käitumise väide 1	0,428	-0,265	-0,528	0,448	0,395	1	0,544	0,645	0,532	0,423	0,499	0,522	0,372	-0,406	0,546
Käitumise väide 2	0,380	-0,262	-0,357	0,332	0,381	0,544	1	0,493	0,500	0,391	0,384	0,398	0,323	-0,282	0,358
Käitumise väide 3	0,620	-0,486	-0,460	0,542	0,515	0,645	0,493	1	0,670	0,556	0,604	0,632	0,530	-0,428	0,453
Käitumise väide 4	0,481	-0,321	-0,359	0,494	0,639	0,532	0,500	0,670	1	0,482	0,479	0,538	0,495	-0,338	0,464
Käitumise väide 5	0,355	-0,243	-0,295	0,431	0,432	0,423	0,391	0,556	0,482	1	0,459	0,358	0,382	-0,281	0,471
Kognitiivne väide 1	0,521	-0,385	-0,421	0,505	0,522	0,499	0,384	0,604	0,479	0,459	1	0,577	0,425	-0,316	0,431
Kognitiivne väide 2	0,570	-0,499	-0,458	0,415	0,397	0,522	0,398	0,632	0,538	0,358	0,577	1	0,536	-0,396	0,383
Kognitiivne väide 3	0,391	-0,288	-0,296	0,426	0,387	0,372	0,323	0,530	0,495	0,382	0,425	0,536	1	-0,237	0,368
Kognitiivne väide 4	-0,357	0,491	0,344	-0,321	-0,342	-0,406	-0,282	-0,428	-0,338	-0,281	-0,316	-0,396	-0,237	1	-0,250
Kognitiivne väide 5	0,326	-0,177	-0,450	0,470	0,341	0,546	0,358	0,453	0,464	0,471	0,431	0,383	0,368	-0,250	1

Allikas: (autori koostatud) n=168